

**Вінницький національний медичний університет
ім. М. І. Пирогова
Наукова бібліотека**

Серія «Історія ВНМУ ім. М. І. Пирогова»

**Професор Савостьянов
Олександр Олександрович**

Біобібліографічний покажчик

Вінниця, 2020

УДК 016:929:57(477.44-21)(092) Савостьянов

П 68

П 68 Професор Савостьянов Олександр Олександрович : біобібліогр. покажч. / уклад. О. А. Юрчишина, В. В. Кокус ; відп. за вип. Н. М. Кравчук. – Вінниця, 2020. – 76 с. : фот. – (Серія «Історія ВНМУ ім. М. І. Пирогова»).

Видання містить інформацію про О. О. Савостьянова – визначного науковця, ботаніка, професора та першого завідувача кафедри біології Вінницького національного медичного університету ім. М. І. Пирогова. Матеріали підготовлені на основі біографічних та архівних документів. Рекомендовано науковцям, студентам, краєзнавцям, бібліотечним працівникам та всім, хто цікавиться історією науки рідного краю.

Укладачі:

Юрчишина О. А., завідувач сектору краєзнавчих видань
Кокус В. В., бібліотекар 2-ї категорії

Відповідальна за випуск Кравчук Н. М.,
директор наукової бібліотеки

УДК 016:929:57(477.44-21)(092) Савостьянов

Від укладачів

Vivere temento
Пам'ятай, що живеш.
Латинський вислів

Видання «Професор Олександр Олександрович Савостьянов (1871–1947)» присвячено видатному науковцю та започатковує серію біобібліографічних покажчиків «Історія ВНМУ ім. М. І. Пирогова».

Крізь серпанок часу проглядається неординарна, яскрава, унікально обдарована й неоднозначна постать: за походженням спадковий дворянин, професор, перший завідувач інституту, ботанік, дослідник флори Поділля й Вінниччини; український агроном, краєзнавець, громадський діяч. Свого часу – поміщик, земський діяч, предводитель Гайсинського повітового дворянства, в роки Другої світової війни – голова м. Вінниця.

Виданню передувала копітка підготовча робота з виявлення джерел в архівах та бібліотеках Вінниці, Києва, Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, мережі Інтернет.

Сторінки покажчика знайомлять з життєписом, науковим доробком та громадською діяльністю Олександра Олександровича Савостьянова, його внеском у розвиток біологічної та агрономічної науки краю, у становлення краєзнавства Поділля. До видання увійшли бібліографічні записи опублікованих та неопублікованих праць науковця, серед яких монографії, рукописи, доповіді, численні

публікації в престижних тогочасних часописах, збірках та ін. Окремим розділом виділено архівні джерела. Видання містить також перелік рослин, знайдених і описаних науковцем, літературу та спогади сучасників про нього. Ілюстративні матеріали, у т. ч. фото з фонду Наукової бібліотеки ВНМУ, доповнюють покажчик.

Оскільки в різних документах трапляються різночитання прізвища науковця, то в бібліографічних записах відображено так, як це було зазначено у віднайдених джерелах. Джерела, не переглянуті *de visu* позначені астеріском*.

Видання на вичерпність не претендує. Зауваження, уточнення, доповнення та пропозиції до поданих матеріалів будуть прийняті з вдячністю.

Біобібліографічний покажчик розрахований на науковців, студентів, краєзнавців, бібліотечних працівників, всіх охочих долучитися до історії наукової думки та історії рідного краю.

Савостьянов Александр Александрович
14(26).10.1871 – 22.02.1947

*Фото з альбому випускників 1941 р.
Вінницького медичного інституту*

Перший завідувач кафедри біології Вінницького медичного інституту О. О. Савостьянов

Народився Олександр Олександрович Савостьянов 14 жовтня 1871 р. в м. Одесі в сім'ї багатого поміщика. Його дружина Алла Степанівна Гоф (1881–1974), рідна сестра відомого лікаря-хірурга Євгена Степановича Гофа, походила зі знатного німецького роду. У м. Вінниці в районі Старого міста Гофи мали розкішну дачу. Олександр Олександрович з дружиною виховували трьох синів – Ігоря, Євгенія та Всеволода.

Упродовж 1907–1917 рр. Савостьянов Олександр Олександрович був повітовим предводителем Гайсинського дворянства, з 1911 р. – головою Гайсинської повітової земської управи. При Тимчасовому уряді брав активну участь в роботі губернського та повітового комісаріатів, виконавчого губернського комітету порятунку Лютневої буржуазної революції. З приходом до влади гетьмана Павла Скоропадського та створення ним Української держави, Олександр Олександрович працював уповноваженим у різних державних органах, зокрема, старостою Гайсинського повіту. 26 квітня 1916 р. за клопотанням Гайсинського міського громадського управління О. О. Савостьянову було надане звання Почесного громадянина м. Гайсина. Під час роботи на посаді голови повітового земства він чимало зробив для вирішення комунальних та побутових проблем м. Гайсина: сприяв відкриттю лікарні для поранених,

О. О. Савостьянов.

*Фото з альбому
випускників Вінницького
медичного інституту
1940 р.*

підтримував нужденних, організовував будівництво та ремонт міських споруд. Про його роботу на займаній посаді свідчить переписка з губернатором Подільської губернії графом О. М. Ігнатсьвим. Пізніше Олександр Олександрович очолював Подільський губернський продовольчий комітет.

Високим досягненням О. О. Савостьянова сприяла його освіта. У 1895 р. він закінчив природниче відділення фізико-математичного факультету Київського університету, в 1898 р. – Новоолександрійський інститут сільського господарства та лісівництва, отримавши звання вченого агронома першого розряду. За відмінні успіхи у навчанні його залишили на кафедрі того самого інституту, в якому він і працював упродовж 1898–1902 рр. Молодий вчений досконало володів французькою мовою і добре розмовляв німецькою. Упродовж 1899–1901 рр. перебував у закордонному відрядженні у вищих сільськогосподарських навчальних закладах Німеччини, зокрема, Берліна та Мюнхена. Після цього вдосконалював свої знання у науково-дослідних інститутах Голландії, опановував практику господарювання у всесвітньо відомих лабораторіях Італії, Австрії та інших європейських країн.

Зі студентських років активно займався науковою діяльністю. З 1895 р. О. О. Савостьянов – дійсний член Київського товариства природознавців. Під час навчання в університеті молодий вчений опублікував першу наукову розвідку «Очерк растительности Гайсинского у. Подольской губернии преимущественно близ ст. Ю. З. ж. д. Киблич». Ця праця він виконав за рекомендацією і під керівництвом професора І. Ф. Шмальгаузена. Гайсинський повіт був мало дослідженим у флористичному відношенні, що і зумовило вибір теми роботи.

Науковий доробок вченого досить великий. До 1917 р. він постійно друкувався в журналах «Земля и земледельцы в Юго-

Западном крае», «Сельское хозяйство», «Хозяйство», «Почвоведение». В різні роки виходили його праці: «С. Степановка, Гайсинского уезда, Подольской губернии» (1893), «О мерах борьбы с рожей свиней» (1896), «Крестьянские сенокосы на землях удельного ведомства в Балтском уезде» (1898), «Очерк хозяйственного быта двух поселков Гайсинского уезда Подольской губернии» (1898), «Почвоведение на Всемирной выставке в Париже» (1900), «О латеритах Мадагаскара» (1901), «По поводу новой системы земледелия Овсинского» (1901), «Отчет по испытанию орудий механической обработки почв», «Рабочий вопрос в Гайсинском уезде Подольской губернии» (1902), «Механическая обработка свеклы и орудия, в ней применяемые» (1903), «О самовозгорании» (1903), «По западноевропейским хозяйствам» (1903), «Отчего немецкое земледелие выше нашего», «О влиянии культуры сахарной свеклы на процессы сельского хозяйства в Германии», «Можем ли мы достигнуть немецких урожаев», «Аграрно-экономический очерк Юго-Западного края», «Сравнительное испытание сортов озимой пшеницы в Гайсинском уезде» (1907), «К вопросу о поднятии урожаев кукурузы» (1909) та багато інших праць.

Завжди цікавими та пізнавальними для учасників науково-практичних конференцій були його доповіді про вирощування кукурудзи, цукрового буряка, дослідження сортів пшениці в різних сільськогосподарських товариствах Подільської та Київської губерній. Статтю О. О. Савостьянова «О латеритах Мадагаскара» цитував академік К. Д. Глінка в усіх виданнях своєї книги «Почвоведение».

Після 1917 р. наукова активність вченого дещо спадає, в 1920-х роках переважає науково-практична та викладацька діяльність. У Вінницькому фармацевтичному технікумі Олександр Олександрович Савостьянов працював лектором ботаніки, був

обраний членом вченої ради технікуму. Науковець викладав систематику рослин для студентів другого курсу з використанням наочних посібників та гербарію. Після закінчення навчального року проводив навчальні екскурсії, під час яких у польових умовах разом із студентами визначав видову приналежність рослин, їх екологічні особливості. Значну увагу приділяв цінним у господарському відношенні рослинам, а також лікарським та отруйним. Під час навчальних екскурсій Олександр Олександрович заклав перші експериментальні ділянки для детального вивчення рослинності в околицях Вінниці: між с. Сабарів (нині мікрорайон міста) і м. Вінницею та зробив їх детальний опис. За ініціативи науковця в технікумі була створена група студентів, які поглиблено вивчали ботаніку та систематику рослин. Для лабораторних робіт у технікумі було п'ять мікроскопів та дві лупи. Не вистачало навчальних таблиць, окремого ботанічного кабінету та діапозитивів. О. О. Савостьянов констатував, що у 1922 р. близько 90% студентів успішно склали залік з систематики рослин. На урочистостях, присвячених п'ятиріччю створення технікуму, Олександр Олександрович виступив з промовою до випускників навчального закладу, в якій наголосив на необхідності систематичного підвищення професійного рівня.

Упродовж 1920–1921 рр. за завданням Одеської губернської сільськогосподарської секції науковець організував експериментальне вирощування лікарської рицини на площі 130 гектарів в Одеській губернії. Досвід вирощування цієї культури в умовах степу вчений узагальнив у праці «Краткое наставление к возделыванию клещевины или ричинника в Одесской губ.» (1921).

У 1922 р. О. О. Савостьянова було призначено головою ботанічної секції Вінницької філії вченого сільськогосподарського комітету Наркомзему України. Працюючи на цій

посаді, він сприяв відкриттю у Вінниці гербарію подільської флори. Пізніше працював заступником завідувача агровідділу Вінницького відділу цукротресту. Наприкінці 1920-х років брав участь у створенні ґрунтознавчого музею Поділля. Потяг до досліджень, наукові інтереси О. О. Савостьянова реалізовувалися виконанням замовлень Подільського губернського виконкому. Для цього відомства він підготував такі матеріали: «Очерк растительности Подольской губернии», «Культура бобовых и в особенности гороха в Подольской губернии и ее значение», «Основы свекловичных севооборотов для Подольской губернии», «Лекарственные растения в Одесской губернии», «Материалы по флоре Гайсинского уезда Подольской губернии», «Несколько наблюдений над валерианой» та інші, які так і не були опубліковані. Зважаючи на посушливі погодні умови початку 20-х років ХХ ст., актуальною виявилася наукова розвідка вченого «Поздние культуры в связи с засухой», яка була опублікована в часописі «Хозяйство Подолии» у 1922 р.

З 1924 р. О. О. Савостьянов – науковий консультант Кабінету виучування Поділля. У той час він виступав з публічними лекціями, в яких висвітлював особливості природних умов Східного Поділля. Значний інтерес у громадськості викликали його лекції «Флора Поділля» та «Ґрунти Поділля». У 1925 р. Кабінетом виучування Поділля в рамках «Енциклопедії Поділлязнавства» була видана монографія професора О. О. Савостьянова «Дика рослинність Поділля», в якій на основі власних спостережень автор охарактеризував основні типи рослинності цього краю, представив детальні флористичні списки східної частини регіону.

У 1927 р. Кабінет виучування Поділля видав плакат «Опис Вінницької округи», для якого науковець підготував чотири розділи: «Положення й поверхня», «Геологія та корисні копалини», «Ґрунти» та «Дика рослинність». Представник

Українського краєзнавчого комітету К. В. Дубняк вважав це видання проявом «справжнього краєзнавства». Статті краєзнавчого змісту були опубліковані у першій частині збірника «Вінниця, її околиці та Вінницька округа: провідник екскурсанта, приїжджого та краєзнавця» (1927).

Важливе місце в науковій спадщині вченого займали питання агротехніки цукрового буряка. У 1928 р. вийшла праця О. О. Савостьянова «Севообороти свекловичних господарств», в якій він розглянув питання сівозмін цукрового буряка в місцевостях з різним ступенем зволоження. З метою підвищення врожайності автор запропонував свою систему чергування цієї технічної рослини в часі і просторі з іншими сільськогосподарськими культурами (зерновими, бобовими, кормовими). Питанням агротехніки цукрового буряка присвячено ряд статей вченого в періодичній пресі, зокрема, у газеті «Червоний кордон» (1930) була опублікована його стаття «Шарівка та проривка буряка». У 1934 р. О. О. Савостьянов редагував працю І. С. Фішкіса та Б. І. Сойбельмана «Анабазин-сульфат в боротьбі з тлєю на свекле», до якої також написав вступну статтю.

У 1929 р. Олександр Олександрович підготував до друку ґрунтовну монографію «Сірі лісові суглинки Поділля», в якій на основі власного багаторічного досвіду дав характеристику сірих лісових ґрунтів Поділля з погляду використання їх в сільському господарстві. За браком коштів ця праця так і залишилася в рукописному вигляді. Кабінет виучування Поділля велику увагу приділяв складанню бібліографічних покажчиків про рідний край. У 1929 р. О. О. Савостьянов підготував бібліографічний покажчик «Бібліографія флори Поділля», який містив велику кількість літературних джерел про рослинність краю, але у зв'язку з ліквідацією Кабінету виучування Поділля, на жаль, не був надрукований. У рамках «Енциклопедії Поділлязнавства»

О. О. Савостьянов у співавторстві з М. М. Афанасьєвим підготував до друку монографію «Ліси Вінницької округи» з численними фотографіями подільських лісів.

У 1931 р. О. О. Савостьянов разом з М. П. Білозором підготував статтю «Нарис рослинності Вінницької округи», яку планувалося надрукувати в другій частині збірника «Ґрунти Вінниччини». Але й ця значуща в науковому відношенні розвідка залишилася в рукописному вигляді. У 1933 р. вийшла ще одна праця О. О. Савостьянова «Ботанічні екскурсії в околицях Вінниці», в якій автор на основі власних багаторічних досліджень детально описав лісову, водно-болотну, лучно-степову, скельну та інші типи рослинності міста та його околиць. Вивчаючи лісову рослинність північних околиць Вінниці, автор помітив її схожість з рослинністю Полісся. О. О. Савостьянов вперше знайшов на Поділлі та описав товстянку звичайну – рідкісну комахоїдну рослину, що зустрічається переважно на півночі України. Багато уваги науковець приділив в цій праці рідкісним та зникаючим видам рослин. Окремий розділ присвятив використанню рослинних ресурсів для господарських потреб.

Після утворення у 1934 р. Вінницького медичного інституту науковець був призначений першим завідувачем кафедри біології, яка того самого року була організована на базі кафедр фармацевтичного інституту і тому була достатньо забезпечена наочними посібниками, колекціями, препаратами, таблицями, реактивами та іншим лабораторним приладдям. На базі ботанічного кабінету кафедри науковці опрацьовували матеріали, зібрані під час польових досліджень на околицях Вінниці.

Вінницький медичний інститут. 30-ті роки ХХ ст.

Упродовж 1934–1938 рр. професор О. О. Савостьянов та асистент кафедри Б. Є. Балковський вивчали листяні мохи Поділля. За цей час вони зібрали та визначили понад 200 видів мохів Південного Поділля. Допомагав збирати зразки мохів студент Вінницького медичного інституту В. Ф. Матат. Серед зібраних видів дванадцять раніше були не відомі для України, один – для СРСР. Усі матеріали цих багаторічних досліджень зберігалися в ботанічному кабінеті Вінницького медичного інституту, в якому науковці опрацьовували зібраний матеріал, частково – в бріологічній лабораторії Інституту ботаніки АН УРСР. Олександр Олександрович дослідив видовий склад флори мохів, їх екологічні, біоценотичні та географічні особливості. За результатами дослідження у 1938–1939 рр. у журналі Інституту ботаніки АН УРСР була опублікована стаття вищезгаданих авторів під назвою «Матеріали до бріофлори Вінницької та Кам'янець-Подільської областей». Наприкінці 1930-х років Олександр Олександрович брав участь у підготовці

Засідання біологічного гуртка, 1935 р.
О. О. Савостьянов сидить четвертий зліва

першого та другого томів багатотомного видання АН України «Флора УРСР», у якому вчений вперше визначив і описав десятки видів рослин Поділля.

Працюючи в медичних навчальних закладах Вінниці: фармацевтичному технікумі, фармацевтичному та виробничому медичному інститутах і, насамкінець, – у Вінницькому медичному інституті О. О. Савостьянов, як і багато інших викладачів зі складу старої інтелігенції, зазнавав постійних утисків з боку влади. Наприкінці 1934 р. секретар комітету комсомолу інституту направив доповідну записку «Про загальний стан Вінницького медінституту та роботу комсомольської організації», в якій зазначалося, що в інституті частина професорсько-викладацького складу (Л. К. Морейніс, О. О. Савостьянов, О. М. Кожухівський) складається з соціально-чужих елементів і шкідників у медичній галузі. Найбільший злочин автор вбачав в тому, що у викладанні

науковцями спеціальних дисциплін була «відсутня марксистсько-ленінська методологія, а деякі не знають елементарних основ марксизму-ленінізму і пропагують шкідливу, а інколи прямо фашистську та ідеалістичну теорію». Заарештований у 1932 р. професор Кам'янець-Подільського інституту народної освіти В. О. Геринович на допиті під тиском слідчих обмовив О. О. Савостьянова, стверджуючи, що той є керівником Вінницької філії УВО (Української військової організації), яка мала на меті повалення Радянської влади. Напади на Савостьянова та інших викладачів особливо посилювалися у зв'язку з об'єднанням в 1934 р. фармацевтичного та виробничого медичного інститутів і утворенням на їхній базі Вінницького медичного інституту. Йшла конкуренція за завідування кафедрами, місце викладача. Листи-доноси адресувалися до Вінницького обкому КП(б)У, Вінницького обкому ЛКСМУ, до Києва, Москви. Багато викладачів пізніше зазнали жорстоких репресій і були розстріляні у зв'язку з соціальним походженням. Характерна в цьому відношенні стаття «Чужаки в інституті», надрукована в червні 1935 р. у газеті «Комсомолец України». До речі, наприкінці 1920-х років у зв'язку із соціальним походженням вчений був виключений зі складу бюро секції наукових працівників м. Вінниці. Його та інших науковців фактично врятувала перший директор медичного інституту О. П. Смолянська, яка у листі-відповіді до Вінницького обкому КП(б)У про О. О. Савостьянова як завідувача кафедри біології писала: «Видатний науковий працівник, закінчив два факультети, знавець сільського господарства, агрономії й ботаніки. Має ряд наукових праць і користується авторитетом. Працює за спеціальністю з 1919 р., професор – з 1926 р.». О. П. Смолянська також додала, що в інституті й без цього 9 кафедр залишаються не заміщеними. Директор медичного інституту М. О. Василець у листі до

Вінницького обкому КП(б)У у вересні 1938 р. вимушений був просити, щоб партійні функціонери дозволили залишити професора О. О. Савостьянова на роботі, бо йому не було заміни як завідувачу кафедри біології та чудовому лектору. «Лекції з біології, які читав професор О. О. Савостьянов, – згадує професор кафедри факультетської хірургії Вінницького медичного університету Нечипорук В. М., – запам'яталися найбільше». У 30-х роках, коли йшов процес згортання українізації, навчальні заклади з українською мовою викладання в пресі відкрито називалися «націоналістичними гніздами», «гнійниками», проте Олександр Олександрович продовжував читати лекції українською мовою. Це викликало великі симпатії до нього. Науковець разом із іншими викладачами Вінницького медичного інституту брав участь у зустрічах зі старшокласниками вінницьких шкіл, на яких розповідав про важливість і значення професії лікаря, звертав увагу на особливості навчання в медичному інституті.

У березні 1941 р. вчений брав участь у нараді з вивчення продуктивних сил Вінниччини, організованій газетою «Більшовицька правда», рішенням якої було рекомендовано створити організаційне бюро товариства з вивчення продуктивних сил області.

У період масових репресій в СРСР О. О. Савостьянов зайняв вичікувальну позицію: свої політичні погляди не виявляв, в громадсько-політичному житті участі не брав, повністю віддався науці. За дослідженнями професора А. Т. Давидюка (2017), в архівних документах фондів періоду війни двічі зустрічається інформація про те, що Олександр Олександрович «тимчасово виконував обов'язки директора інституту при радянській владі». Але наказ про його призначення знайти не вдалося. Можливо, він згорів з іншими архівами інституту, а його призначення відбулося тоді, коли значна частина

викладацького складу евакуювалася з міста при наближенні німецької армії. Необхідно зазначити, що медичний інститут до його відкриття німцями був законсервованим.

Крім Вінницького медичного інституту, О. О. Савостьянов також працював у Вінницькому інституті соціального виховання, Вищій комуністичній сільськогосподарській школі та Вінницькому сільськогосподарському технікумі. Водночас, в різні періоди професор був консультантом Вінницького цукротресту, Проскурівської дослідної станції лікарських рослин, Вінницької лісової дослідної станції, профспілки працівників освіти «Робос» та інших наукових закладів.

О. О. Савостьянов брав активну участь в науковому житті м. Вінниці. У 1920-х роках він був членом бюро секції наукових працівників міста, активним учасником профспілки працівників освіти «Робос». На засіданнях спілки виступав з доповідями: «Про ґрунти Поділля за дослідженням професора А. І. Набоких та експедицією А. А. Красюка», «Рідкісні рослини Поділля та питання охорони реліктів природи», «Пам'яті проф. Л. Г. Данилова», «Ґрунти Поділля», «Пам'яті проф. О. Ф. Фортунатова» та ін.

Вчений – учасник першої Всеукраїнської краєзнавчої конференції, яка відбулася в Харкові в травні 1925 р. та на якій він оприлюднив ряд доповідей: «Про методику та напрямки краєзнавчої праці», «Флора Поділля» та «Значення культури гороху для Поділля у зв'язку з поширенням горохової зернівки». Олександр Олександрович – учасник кількох всеукраїнських і всесоюзних з'їздів та конференцій з питань ботаніки, агрономії, цукровиробництва.

Наприкінці грудня 1943 р. О. О. Савостьянов з родиною виїхав за кордон. Проживав у Парижі, де й помер 22 лютого 1947 р. Похований на кладовищі Сент-Женев'єв-де-Буа.

В. В. Кокус

Дати життя і діяльності
Савостьянова Олександра Олександровича

14.10(26). 1871	Народився у м. Одеса, спадковий дворянин
1895	Закінчив Київський університет Св. Володимира Дійсний член Київського товариства природознавців
1897	Нагороджений медаллю Російської імперії «За працю у першому загальному переписі населення»
1898	Закінчив Новоолександрійський інститут сільського господарства та лісівництва
1898–1902	Працював на кафедрі вищеназваного інституту
з 1902 р.	Почесний мировий суддя Гайсинської округи
1903	Призначений попечителем Степанівської церковно-приходської школи Подільської губернії
1904	Затверджений в чині губернського секретаря зі старшинством Удостоєний звання вченого агронома 1-го розряду Призначений членом Гайсинського повітового відділення Подільської єпархіальної училищної ради
1905	Неодмінний член Гайсинської повітової управи у справах земського господарства
1906	Затверджений у званні земського гласного
1907	Затверджений в чині колезького секретаря зі старшинством
1907–1917	Гайсинський повітовий предводитель дворянства
1909	Призначений почесним наглядачем Степанівського народного училища Подільської губернії
1910	Затверджений почесним попечителем Гайсинської гімназії Нагороджений орденом Святої Анни 3-го ступеня Затверджений в чині титулярного радника зі старшинством

1911	Затверджений головою Гайсинської повітової земської управи
1912 р.	Затверджений на посаді члена обліково-позикового комітету відділення сільськогосподарських кредитів Вінницького Державного банку
1916	Надане звання Почесного громадянина м. Гайсин
з 1924 р.	Науковий консультант Кабінету виучування Поділля
1925	Вийшла друком праця О. О. Савостьянова «Дика рослинність Поділля»
20-ті роки XX ст.	Заступник завідувача агровідділу Вінницького відділу цукротресту Член бюро секції наукових працівників міста, профспілки працівників освіти «Робос» Лектор ботаніки, член вченої ради Вінницького фармацевтичного технікуму Голова ботанічної секції Вінницької філії вченого сільськогосподарського комітету Наркомзему України Викладач фармацевтичного інституту, інституту соціального виховання, вищої сільськогосподарської школи у Вінниці Консультант Вінницького цукротресту, Проскурівської дослідної станції лікарських рослин, Вінницької лісової дослідної станції та ін. наукових установ
1933	Вийшла друком праця О. О. Савостьянова «Ботанічні екскурсії в околицях Вінниці»
1934–1941; 1942–1943	Перший завідувач кафедри біології, професор Вінницького державного медичного інституту
1941–1943	Голова м. Вінниця.
Грудень 1943 р.	Емігрував за кордон
22.02.1947	Помер у Парижі. Похований на кладовищі Сент-Женев'єв-де-Буа

НАУКОВІ ПРАЦІ О. О. САВОСТЬЯНОВА

Опубліковані праці

1890

1. *Савостьянов А. А. Влияние свекловичной культуры на повышение производства зерна и продуктов животноводства в Германии / А. А. Савостьянов // Земледелие. – 1890. – № 4 ; № 5.

2. *Савостьянов А. А. О влиянии культуры сахарной свеклы на процессы сельского хозяйства в Германии / А. А. Савостьянов // Хозяйство. – ?

1893

3. Савостьянов А. С. Степановка, Гайсинского уезда, Подольской губернии / А. Савостьянов // Земледелие. – 1893. – № 18. – С. 282.

1896

4. Савостьянов А. О мерах борьбы с рожью свиней / А. Савостьянов // Земледелие. – 1896. – № 23. – С. 396–397.

1898

5. Савостьянов А. Крестьянские сенокосы на землях удельного ведомства в Балтском уезде / А. Савостьянов // Земледелие. – 1898. – № 47. – С. 742–744 : табл.

1899

6. *Савостьянов А. А. За и против : (по поводу «новой системы земледелия» г. Овсинского) / А. А. Савостьянов // Хозяин. – 1899. – № 22.

7. *Савостьянов А. А. Очерк хозяйственного быта двух поселков Гайсинского уезда Подольской губернии / А. А. Савостьянов // Земля и земледельцы в Юго-Западном крае: (на Украине, Подолии и Волыни): опыт статистико-экономического исследования Т. И. Осадного с монографией

Савостьянова по двум поселениям Подольской губернии. – Киев : Тип. Петра Барского, 1899. – С. 93–120 : табл.

8. Савостьянов А. А. Очерк хозяйственного быта двух поселков в Гайсинском уезде Подольской губернии / А. А. Савостьянов // Земледелие. – 1899. – № 18. – С. 274–279 ; № 20. – С. 314–316.

1901

9. *Савостьянов А. А. По поводу новой системы земледелия Овсинского / А. А. Савостьянов // Земледелие. – 1901.

10. Савостьянов А. А. Почвоведение на Всемирной выставке 1900 года в Париже / А. А. Савостьянов // Почвоведение. 1901. – № 2. – С. 183–196 ; № 3. – С. 253–266.

11. Савостьянов А. [Рец. на вид.: «Исследование почвы Мадагаскара в сельскохозяйственном отношении» (авт. А. Мюнц, Э. Руссо)] / А. Савостьянов // Почвоведение. – 1901. – № 3. – С. 301–303.

1902

12. *Савостьянов А. А. Рабочий вопрос в Гайсинском уезде Подольской губернии // А. А. Савостьянов. – Гайсин, 1902.

1903

13. *Савостьянов. Дрезденская опытная культурная станция / Савостьянов // Хозяин. – 1903. – № 26.

14. Савостьянов А. Еще по поводу общей толоки и черезполосности / А. Савостьянов // Земледелие. – 1903. – № 32. – С. 572–574 ; № 33. – С. 589–592.

15. Савостьянов А. Отчего немецкое земледелие выше нашего / А. Савостьянов // Земледелие. – 1903. – № 2. – С. 37–39 ; № 3. – С. 58–61 ; № 4. – С. 83–85 ; № 5. – С. 103–105.

Рец.: Еремеева Ю. По поводу статьи г. Савостьянова / Земледелие. – 1903. – № 12. – С. 248–251.

16. Савостьянов А. По западно-европейским хозяйствам: (из отчета о заграничной командировке 1900–1901 гг.) /

А. Савостьянов // Сельское хозяйство и лесоводство. – 1903. – №1 (Янв.). – С. 153–193 ; № 2 (Февр.). – С. 280–320 ; № 11 (Нояб.). – С. 381–408 ; № 12 (Дек.). – С. 666–689.

17. Савостьянов А. Самовозгорание / А. Савостьянов // Полная энциклопедия русского сельского хозяйства и соприкасающихся с ним наук. – СПб. : Изд. А. Ф. Девриена, 1903. – Том 8 : Пшеница-Соломорезки. – С. 688–690.

18. *Савостьянов А. А. Механическая обработка свеклы и орудия, в ней применяемые / А. А. Савостьянов. – Сельское хозяйство и лесоводство. – 1903.

19. *Савостьянов А. А. Можем ли мы достигнуть немецких урожаев / А. А. Савостьянов // Земледелие. – 1903.

1904

20. Савостьянов А. Самовозгорание сена и других сельскохозяйственных продуктов / А. Савостьянов // Земледелие. – 1904. – № 15. – С. 270–272 ; № 17. – С. 303–305 ; № 19 – С. 333–334.

1906

21. *Савостьянов А. А. Аграрно-экономические очерки Юго-западного края / [А. А. Савостьянов]. – [Москва] : т-во «Печатня С. П. Яковлева», [1907]. – 8 с. ; Хозяйство. – 1906. – № 11, 28 ; 1907. – № 15 ; № 26. – С. 1169–1176.

1907

22. Савостьянов А. А. Из Степановского хозяйства: несколько наблюдений над озимыми пшеницами : (доклад Уманско-Липовец. с.-х. о-ву) / А. А. Савостьянов // Хозяйство. – 1907. – № 15. – С. 680–691 : табл.

23. *Савостьянов А. А. Сравнительное испытание сортов озимой пшеницы в Гайсинском уезде / А. А. Савостьянов // Хозяйство. – 1907.

1909

24. Савостьянов А. А. К вопросу о поднятии урожая кукурузы (об американском посеве кукурузы) : (доклад читанный в Уманско-Липовецком с.-х обществе) [с дополнениями] / А. А. Савостьянов // Хозяйство. – 1909. – № 22. – С. 960–967 : ил. ; № 23. – С. 1004–1010 : ил.

1921

25. Савостьянов А. А. Краткое наставление к возделыванию клещевины или рыщинника в Одесской губ. / А. А. Савостьянов. – Одесса : Всеукр. гос. изд-во, 1921. – 19 с. – (Б-ка союза сельскохозяйственных кооперативов. Вып. 1).

1922

26. Савостьянов А. Поздние культуры в связи с засухой / А. Савостьянов // Хозяйство Подолии. – 1922. – № 1. – С. 25–29.

1925

27. Савостіянов О. Дика рослинність Поділля = Die Flora Podoliens : схемат. нарис / О. Савостіянов. – Вінниця: [Віндерждрук імені Леніна], 1925. – 65, [1] с. : мал. + 1 арк. карт. – (Вінниц. філ. Всенар. б-ки України при Всеукр. акад. наук, Каб. виучування Поділля ; вип. 2). – Режим доступу: <https://bit.ly/2WGjeig>.

28. *Савостьянов О. О. Значення культури гороху для Поділля у зв'язку з поширенням горохової зернівки: [доп.] // [Перша Всеукр. краєзн. конф. (м. Харків, 28–31 трав.1925 р.)]. – [Харків?]. – С. [?].

29. *Савостьянов О. О. Про методику та напрямки краєзнавчої праці : [доп.] // [Перша Всеукраїнська краєзнавча конференція (м. Харків, 28–31 трав.1925 р.)]. – [Харків?]. – С. [?].

30. *Савостьянов О. О. Флора Поділля : [доп.] // [Перша Всеукр. краєзн. конф. (м. Харків, 28–31 трав.1925 р.)]. – [Харків?]. – С. [?].

1926

31. Опис Вінницької округи [карти] / Кабінет виучування Поділля Вінниц. філії Всенар. б-ки України при УАН ; рисовник П. Колієвський ; авт. тексту: О. Савостіянов [та ін.] ; ред.: Ф. Самутін, В. Отамановський. – 1:420000. – [Вінниця : б. в.], 1926. – 1 к. : 1 колір., текст, дод. пл., табл.

1927

32. Опис Вінницької округи : [плакат] / Вінниц. філ. Всенар. б-ки України при УАН, Каб. виучування Поділля ; склали О. Савостіянов, Л. Тимошенко, В. Отамановський [та ін.] ; за ред. Ф. Самутіна, В. Отамановського. – Вінниця, 1927. – (Вип. 11).

33. Савостіянов О. Геологія та мінеральні багатства Вінницької округи / О. Савостіянов // Вінниця, її околиці та Вінницька округа : провідник екскурсанта, приїжджого та краєзнавця / Кабінет виучування Поділля Вінниц. філ. Всенар. б-ки України при ВУАН ; за ред. В. Отамановського. – У Вінниці, 1927. – Ч. 1. Культура та природа. – С. 22–24.

34. Савостіянов О. Ґрунти Вінницької округи / О. Савостіянов // Вінниця, її околиці та Вінницька округа : провідник екскурсанта, приїжджого та краєзнавця / Кабінет виучування Поділля Вінниц. філ. Всенар. б-ки України при ВУАН ; за ред. В. Отамановського. – У Вінниці, 1927. – Ч. 1. Культура та природа. – С. 25.

35. Савостіянов О. Дика рослинність Вінницької округи / О. Савостіянов // Вінниця, її околиці та Вінницька округа : провідник екскурсанта, приїжджого та краєзнавця / Кабінет виучування Поділля Вінниц. філ. Всенар. б-ки України при ВУАН ; за ред. В. Отамановського. – У Вінниці, 1927. – Ч. 1. Культура та природа. – С. 26–28.

36. Савостіянов О. Положення й поверхня Вінницької округи / О. Савостіянов // Вінниця, її околиці та Вінницька округа : провідник екскурсанта, приїжджого та краєзнавця / Кабінет

виучування Поділля Вінниц. філ. Всенар. б-ки України при ВУАН ; за ред. В. Отамановського. – У Вінниці, 1927. – Ч. 1. Культура та природа. – С. 5–6.

37. *Савостьянов А. А. Вопросы севооборотов и удобрений в Подольском отделении сахаротреста / А. А. Савостьянов. – Винница, 1927.

1928

38. *Савостьянів О. О. Основні риси сівозмін в господарствах цукротресту й завдання дослідних станцій у справі сівозмін Київського краю : тез. доп. / Савостіянов // Шляхи сільських господарств Київського краю. – 1928. – № 3/4 ; № 5/6.

39. *Савостьянов А. А. По вопросу горохового семеноводства в связи с распространением жучка в Правобережной Украине / А. А. Савостьянов. – Винница, 1928.

40. *Савостьянов А. А. Севообороты свекловичных хозяйств : [отд. отт. из «Материалов основных лекций для Всесоюз. агрокурсов сахаротреста»] / Правление сахаротреста СССР ; А. А. Савостьянов. – Киев : Транспечать им. Ленина, 1928. – 47 с. : табл. ; Материалы по основным лекциям для Всесоюзных агрокурсов сахаротреста / под. общ. ред. М. З. Хелемского. – Киев : Изд. Киев. отд-ния сахаротреста, 1928. – С. 137–181 ; Киев : [б. в.], 1928. – 47 с.

41. Савостьянов А. А. Уплотнение севооборотов свеклой / А. А. Савостьянов // Бюллетень сахаротреста. – 1928. – № 3. – С. 46–49.

1929

42. *Савостьянов А. А. В поисках путей скорейшего повышения урожайности / А. А. Савостьянов // Бюллетень сахаротреста. – 1929. – № 2/3.

1930

43. Савостьянів О. О. Шарівка та проривка буряка / О. О. Савостьянів // Червоний кордон. – 1930. – 19 трав. – С. 4.

44. *Савостьянов А. А. К вопросу районизации удобрений / А. А. Савостьянов // Советский сахар. – 1930. – № 13/14 ; № 15/16.

45. Савостьянов А. А. По вопросу районирования применения удобрений / А. А. Савостьянов // Советский сахар. – 1930. – № 13/14. – С. 766–772 : табл. ; № 15/16. – С. 870–873 : табл.

1931

46. Савостьянов О. О. Треба врятувати р. Бог / О. О. Савостьянов // Ленінський шлях. – 1931. – 25 серп. – С. 4.

47. *Савостьянов О. О. Треба підвищити техніку рільництва / О. О. Савостьянов // За індивідуалізм і колективізм на цукроварнях [?]. – 1931. – 5 груд. (№ 22).

1932

48. Савост'янов. Культивування лікрослин, як виробничо-учбове знаряддя фармінститутів / Савост'янов // Фармацевт. журн. – 1932. – № 1. – С. 25–26.

49. *Савостіянов О. О. Організаційно-господарчі та агровиробничі заходи з сільського господарства на 1932 рік по Вінницькій області / О. О. Савостіянов, С. А. Ключниченко. – 1932. – 60 с.

1933

50. Савостьянов О. Переваги гніздового посіву буряків / О. Савостьянов // Більшовиц. правда. – 1933. – 4 трав. – С. 3.

51. Савостьянов О. О. Ботанічні екскурсії в околицях Вінниці : з дод. ст. Л. М. Вербицького «Подільська лісова дослідна станція» / О. О. Савостьянов ; Вінницька б-ка ім. Коцюбинського. – Вінниця : Віндерждрук. ім. Леніна, 1933. – 89 с.

1934

52. Савостьянов. Догляд за цукровою плантацією та її обробіток / Савостьянов // Більшовиц. правда. – 1934. – 9 трав. – С. 3.

53. Савост'янов. Ранній посів буряка – запорука високого врожаю / Савост'янов // Більшовиц. правда. – 1934. – 28 берез. – С. 2.

54. *Савостьянов О. Догляд за цукровою буряковою плантацією та її обробіток / О. Савостьянов // Більшовиц. правда. – 1934. – 18 квіт. – С. 3.

55. *Савостьянов О. На культурних землях – гніздова сівба буряків / О. Савостьянов // Колгосп. село. – 1934. – № 47 (квіт.).

56. Савостьянов О. Ні на один день не спізнюватись з проривкою буряків / О. Савостьянов // Більшовиц. правда. – 1934. – 14 трав. – С. 2.

57. Савостьянов О. Сорти, що заслуговують уваги / О. Савостьянов // Більшовиц. правда. – 1934. – 8 жовт. – С. 3.

1935

58. *Савостьянов О. Проскурівська досвідна станція лікарських рослин / О. Савостьянов // Прикордон. більшовик. – 1935. – 12 лип.

1936

59. Савостьянов О. Очистити річку Буг / О. Савостьянов // Більшовиц. правда. – 1936. – 9 серп. – С. 2.

1938

60. Балковський Б. Є. Матеріали до бріофлори Вінницької і Кам'янець-Подільської областей / Б. Є. Балковський, О. О. Савостьянов // Журнал Інституту ботаніки АН УРСР. – 1938. – № 18/19. – С. 247–255 ; 1939. – № 20. – С. 203 – 206 ; № 21/22. – С. 299–305

Неопубліковані праці

1. *Афанасьєв М. П. Ліси Вінницької округи [неопубл. док. з числен. фот. поділ. лісів] / М. П. Афанасьєв, О. О. Савостьянов.
2. *Савостьянов А. А. Культура бобовых и в особенности гороха в Подольской губернии и ее значение / А. А. Савостьянов : [неопубл. док.]
3. *Савостьянов А. А. Лекарственные растения в Одесской губернии / А. А. Савостьянов : [неопубл. док.]
4. *Савостьянов А. А. Несколько наблюдений над валерианой / А. А. Савостьянов : [неопубл. док.]
5. *Савостьянов А. А. О направлении и методике краеведения [неопубл. доп.] / А. А. Савостьянов : [неопубл. док.]. – Вінниця. – 1925.
6. *Савостьянов А. А. Основы свекловичных севооборотов для Подольской губернии / А. А. Савостьянов : [неопубл. док.]
7. *Савостьянов А. А. Очерк растительности Подольской губернии / А. А. Савостьянов : [неопубл. док.]
8. *Савостьянов А. А. Рабочий вопрос в Гайсинском уезде Подольской губернии в 1902 г. : [доп. на засід. Гайсин. повіт. комітету] / А. А. Савостьянов : [неопубл. док.]
9. *Савостьянов О. О. Ґрунти Поділля : [доп. на засід. профспілки «Робос»] : [неопубл. док.] / О. О. Савостьянов.
10. *Савостьянов О. О. Забута сторінка з історії природничо-історичних досліджень Поділля : [доп. на загал. зборах членів Вінниц. секції наук. працівників] : [неопубл. док.] / О. О. Савостьянов. – Вінниця, 1925.
11. *Савостьянов О. О. Матеріали з флори Гайсинського повіту Подільської губернії : [неопубл. док.]
12. *Савостьянов О. О. Методологія краєзнавства: [доп. на зборах Вінниц. бюро спілки наук. робітників, 16 черв. 1925 р.] : [неопубл. док.]. – Вінниця, 1925.

13. *Савостьянов О. О. Напрямок і методика краєзнавчої праці : [доп. на загал. зборах членів Вінниц. секції наук. працівників від 16.06.1925 р.] / О. О. Савостьянов : [неопубл. док.]. – Вінниця, 1925.

14. *Савостьянов О. О. Нарис рослинності Вінницької округи : [неопубл. док., рукопис] / О. О. Савостьянов, М. П. Білозір. – 1931.

15. *Савостьянов О. О. Основи сівозмін цукрового буряку для Подільської губернії : [неопубл. док.].

16. *Савостьянов О. О. Пам'яті проф. Л. Г. Данилова : [доп. на засід. профспілки «Робос»] : [неопубл. док.] / О. О. Савостьянов.

17. *Савостьянов О. О. Пам'яті професора Олексія Федоровича Фортунатова : [доп. загал. зборах Вінниц. секції наук. працівників від 10.05.1925 р.] : [неопубл. док.] / О. О. Савостьянов. – Вінниця, 1925.

18. *Савостьянов О. О. Пам'яті проф. О. Ф. Фортунатова : [доп. на засід. профспілки «Робос»] : [неопубл. док.] / О. О. Савостьянов. – Вінниця, 1925.

19. *Савостьянов О. О. Природничо-історичні умови сільського господарства Волино-Поділля : [наук.-популяр. лекція] : [неопубл. док.] / О. О. Савостьянов. – Вінниця, 1925.

20. *Савостьянов О. О. Про ґрунти Поділля за дослідженням професора А. І. Набоких та експедицією А. А. Красюка: [доп. на засід. профспілки «Робос»] : [неопубл. док.] / О. О. Савостьянов.

21. *Савостьянов О. О. Рідкісні рослини Поділля та питання охорони реліктів природи : [доп. на засід. профспілки «Робос»] : [неопубл. док.] / О. О. Савостьянов.

22. *Савостьянов О. О. Сірі лісові суглинки Поділля : монографія : [неопубл. док., рукопис] / О. О. Савостьянов. – 1929.

1. *Фишкис И. С. Анабазин-сульфат в борьбе с тлей на свёкле : науч. изд. / И. С. Фишкис Б. И. Сойбельман ; под ред.: Л. К. Морейниса, О. О. Савостьянова ; предисл. Л. К. Морейниса, О. О. Савостьянова / Винниц. НИИ сельской гигиены; научно-инженерно-техническое общество при Винниц. сахаротресте. – Винница : [б. в.], : 1934. – 32 с. – Савостьянов О. О. – редактор видання.

2. *Мунерати О. Наблюдение и исследования по сахарной свекле / О. Мунерати ; пер. Савостьянова на правах рукописи. – Киев, 1927. – 180 с. – Савостьянов О. О. – перекладач.

РОСЛИНИ ЗНАЙДЕНІ Й ОПИСАНІ ПРОФЕСОРОМ О. О. САВОСТЬЯНОВИМ

За матеріалами видання:

Вісник Київського ботанічного саду (1932, вип. 14)

Гвоздика армерісвідна (*Dianthus armeria*), у с. Степанівка та с. Важна (нині с. Грузьке Вінниц. обл.) Гайсин. повіту (С. 109).

За матеріалами видання:

Флора УРСР. Київ : Вид-во АН УРСР. Т. 1–12 (1938–1965)

Айстра вербовидна (*Aster salignus Willd*), с. Степанівка, нині Теплицького р-ну на Вінниччині. (Т. 11, с. 39).

Айстра замішуюча (*Aster amelloides Bess*), поблизу лиману Куяльник на Одещині. (Т. 11, с. 43–45).

Бородач звичайний (*Andropogon ischaemum*), на північ від м. Старокостянтинів та м. Київ. (Т. 2, с. 84).

Головачка уральська (*Cephalaria uralensis*), м. Одеса. (Т. 10, с. 357).

Дзвоники мучнисті (*Campanula farinosa*), околиці м. Вінниця. (Т. 10, с. 418).

Дикий рис (*Leercsia oryzoides*), нині с. Цвіліхівка Гайсинського р-ну. (Т. 2, с. 109).

Ефедра двоколоса (*Ephedra distachya* L.) м. Тирасполь (Молдова) (Т. 1, с. 189).

Ковила волосиста (тирса) (*Stipa capillata* L.), м. Гайсин Вінницької обл. (Т. 2, с. 120).

Кульбаба пізня (*Taraxacum serotinum*), у Гайсинському р-ні на Вінниччині. (Т. 12, с. 273).

Листовик сколопендровий (*Asplenium scolopendrium*), околиці Вінниці. (Т. 1, с. 84).

Нечуйвітер отруйний (*Hieracium virosum*), м. Могилів-Подільський на Вінниччині. (Т. 12, с. 495).

Осока пухирчаста (*Carex vesicaria*), Гайсинський район, (Т. 2, с. 554).

Пальчатка кров'яна (*Digitaria sanguinalis*), нині с. Завалля, Гайворонського р-ну на Кіровоградщині (Т. 2, с. 95).

Пахуча трава (*Athoxanthum odoratum*), Гайсинський р-н на Вінниччині (Т. 2, с. 113).

Перлівка висока (*Melisa altissima*) с. Губник, нині Гайсинського р-ну на Вінниччині (Т. 2, с. 228).

Пухівки вузьколисті (*Eriophorum angustifolium*), нині с. Щедрова Летичівського р-ну Хмельницької обл. (Т. 2, с. 398) та с. Степанівка, нині Теплицького р-ну на Вінниччині, (Т. 2, с. 399).

Пухівки широколисті (*Eriophorum latifolium*), нині с. Щедрова Летичівського р-ну Хмельницької обл. (Т. 2, с. 400).

Різуха морська (*Najas marina*), Вінницька обл., Гайсинський р-н, вздовж р. Кіблич (Кублич). (Т. 2, с. 44).

Серпій неозброєний (*Serratula inermis*), с. Скарженівка, нині у складі с.Тополівка Теплицького р-ну на Вінниччині. (Т. 12, с. 10).

Твердококос стиснений (*Sclerochloa dura*) с. Степанівка, нині Теплицького р-ну на Вінниччині. (Т. 2, с. 240).

Товстянка звичайна (*Pinguicula vulgaris*), нині с. Щедрова, Летичівського р-ну на Хмельниччині (т. 10, с. 59).

Французький райграс високий (*Arrhenatherum elatius*) с. Степанівка, нині Гайсинського р-ну Вінницької обл. (Т. 2, с. 187).

ЖИТТЄПИС ТА ДІЯЛЬНІСТЬ О. О. САВОСТЬЯНОВА В ЛІТЕРАТУРІ

1. Авраменко О. В. Зародження та розвиток краєзнавчих студій на Поділлі наприкінці ХІХ – на початку ХХ століть / О. В. Авраменко : [згадується про внесок О. О. Савостьянова в розвиток краєзнавства Поділля] // Наукові записки Вінниц. держ. пед. ун-ту ім. М. Коцюбинського. Серія : Географія. – 2015. – Вип. 27, № 1/2. – С. 38–45.

2. Адамський В. Подільське губернське земство в умовах суспільних викликів весни 1917 року : [є про складання О. О. Савостьяновим повноважень предводителя дворянства; про його пропозицію як гласного і учасника ХІ надзвичайн. засід. губерні. гласних поповнити склад зібрання представниками від військ. підрозділів] / В. Адамський // Наукові праці Кам'янець-Подільського державного історичного музею-заповідника : зб. наук. праць. – Кам'янець-Подільський, 2018. – Т. 2. – С. 132–145.

3. Бойко М. Ф. Чекліст мохоподібних України / М. Ф. Бойко. – Херсон: Айлант, 2008. – 229 с. – Про О. О. Савостьянова,

дослідника бріофлори Вінницької обл. та співавтора праці про рослину ефемерум найдрібніший. С. 97.

4. Болюх В. А. Сравнение флоры мхов центральной части Подолии (Украина) и сопредельных регионов : [про дослідж. бріофлори центр. частини Поділля Б. Балковським та О. Савостьяновим] / В. А. Болюх // *Arctoa*. – 1995. – Вып. 4. – С. 45–54.

5. Бордзиловский И. Очерк флоры Гайсинского уезда по исследованию студ. А. А. Савостьянова : [реф. наук. повідомл.] / И. Бордзиловский // *Записки Киев. о-ва естествоиспытателей*. – Киев, 1898, Т. XV, вып. 2. – С. XII–XIV.

6. Борейко В. Е. История охраны природы Украины (X век – 1980 г.). Т. 1 (X век – 1941 г.) / В. Е. Борейко. – Киев : Киев. еколого-культур. центр, 1997. – 299 с. (История охраны природы ; вып. 12). – Про склад УКОПП (Укр. комітету охорони пам'яток природи) 1939 р., у т. ч. про О. О. Савостьянова. С. 58.

7. Борзова И. А. Растительность гранитных выходов окрестностей города Винницы / И. А. Борзова // *Ученые записки Московского государственного университета*. – Москва, 1946. – Кн. 21, вып. 119. География. – С. 136–173. – Про дослідж. О. О. Савостьяновим флори Поділля. С. 136, 145–147, 148, 157, 169, 172.

8. В. О. Вінницька філія Всенародньої бібліотеки України та її науково-красна праця : [згадується видання О. О. Савостьянова «Дика рослинність Поділля»] / В. О. // *Вісті ВУЦВК*. – 1925. – 26 берез. – С. 11.

9. *Ванштейн Соломон. Винницкая жизнь. Её подоплёка – взгляд здалёка / Соломон Ванштейн. – Кёльн, 2015. – 432 с. – *Електрон. версія*. – Режим доступу обмежений: <https://bit.ly/2mNEx2t>. – Про науковця О. О. Савостьянова. С. 397.

10. *Ванштейн Соломон. Einer der „roten Fasanen“ = Один из «Красных фазанов» [Електронний ресурс] / Соломон Ванштейн. – Кёльн, 2018. – 368 с. – *Електрон. версія*. – Режим доступу

обмежений: <https://bit.ly/2YhbpRh>. – Про О. О. Савостьянова. С. 13, 49, 50, 341.

11. Винокурова Ф. А. Справедливості світу цього: до питання роботи з «важкою пам'яттю», мотивації дій та вчинків, проблеми людського вибору в екстремальних ситуаціях нацистської окупації // Робота з «важкою пам'яттю» в місцевих спільнотах». Польсько-український обмін досвідом : матеріали семінару. – Люблін 2010. – 214 с. – Електрон. версія. – Режим доступу: <https://bit.ly/2CVtIUd>. – До кінця 1941 р. міськ. та обл. управами було створено комітет допомоги військовополон. на чолі зі старостою м. Вінниці, проф. О. О. Савостьяновим та лікаркою В. І. Гоф. С. 174.

12. Випуск лікарів у Вінницькому медичному інституті : [з промовою виступив староста міста О. О. Савостьянов] // Вінниц. вісті. – 1942. – 27 верес. – С. 4.

13. Випуск у будівельному технікумі [у Вінниці. На захисті студент. робіт був присут. проф. О. О. Савостьянов] // Вінниц. вісті. – 1942. – 9 серп. – С. 3. – Електрон. версія. – Режим доступу: <https://bit.ly/2Bh6k2W>.

14. Випуск у фармацевтичному технікумі : [у Вінниці відбувся уроч. випуск студентів 3-го курсу фарм. технікуму. З напут. промовою виступив проф. О. О. Савостьянов] // Вінниц. вісті. – 1942. – 11 черв. – С. 4. – Електрон. версія. – Режим доступу: <https://bit.ly/3eEfG6l> ; Український вісник. – 1942. – 12 лип. – С. 7. – Електрон. версія. – Режим доступу: <https://bit.ly/2DhtQgA>.

15. Випуск у фармацевтичному технікумі в Вінниці : [на уроч. випуску студентів 3-го курсу фарм. технікуму. виголосив промову проф. О. О. Савостьянов] // Укр. голос. – 1942. – 25 черв. – С. 3. – Електрон. версія. – Режим доступу: <https://bit.ly/301p68o>.

16. Вінниця. Злочин без кари : документи, свідчення / Є. Сверстюк, О. Скоп. – Київ : Воскресіння, 1994. – 333 с. –

О. О. Савостьянов у складі комісії з розкопок захоронень репрес. в СРСР наприкінці 30-х рр. 20 ст. у Вінниці. С. 37.

17. Вінницький медінститут в роки війни; 1941–1945 рр. // Давидюк А. Т. Лікарська гекатомба: репресоване покоління / А. Т. Давидюк ; Держ. архів Вінниц. обл. ; Вінниц. обл. орг. т-ва «Меморіал» ім. В. Стуса ; Іст. клуб «Холодний Яр». – Вінниця, 2017. – 272 с. – Про О. О. Савостьянова в роки нацист. окупації в м. Вінниця. С. 149–162, 165, 167, 169, 170, 175, 177, 178, 181, 182.

18. Вінниччина в датах : хронол. довід. / Вінниц. обл. універс. наук. б-ка ім. К. А. Тімірязєва, відділ краєзнав. літ. / уклад. М. С. Шлеймович. – Вінниця, 2000. – 110 с. – Про О. О. Савостьянова. С. 33, 57.

19. *Вісник Київського ботанічного саду / Всеукр. акад. наук, НДІ ботаніки ; відп. ред. О. В. Фомін. – Київ, 1932. – Вип. XIV. – Про дослідження О. О. Савостьяновим флори в Гайсинському повіті. С. 109.

20. Гальчак С. Краєзнавство Східного Поділля : [наук. дослідж.] / С. Д. Гальчак ; Вінниц. держ. пед. ун-т ім. М. Коцюбинського, Кам'янець-Поділ. держ. ун-т, Центр дослідж. історії Поділля Ін-ту історії України. – Вінниця : Книга-Вега ; Вінниця : Віноблдрукарня, 2005. Вінниця : Книга-Вега ; Вінниця : Віноблдрукарня, 2005. 144 с. – Про О. О. Савостьянова. С. 54, 55.

21. Гальчак С. Д. Зародження бібліотечного краєзнавства у Східному Поділлі / С. Д. Гальчак // Краєзнавство: історичний досвід та перспективи розвитку : матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф., 13–15 жовт. 2010 р. – Вінниця, 2011. – Про участь О. О. Савостьянова у діяльності Кабінету виучування Поділля. С. 55–57 ; Кабінет виучування Поділля – яскрава сторінка краєзнавчого руху на Вінниччині (1924–1930) : бібліогр. покажч. / Вінниц. ОУНБ ім. К. А. Тімірязєв ; Вінниц. держ. пед. ун-т ім. М. Коцюбинського ; уклад.: Г. М. Авраменко, Т. Р. Соломонова ;

ред. М. Г. Спиця ; відп. за вип. Н. І. Морозова. – Вінниця, 2011. С. 14, 15–16, 19–20.

22. Гальчак С. Д. Розвиток краєзнавства у Східному Поділлі: ХІХ – поч. ХХІ ст. / С. Д. Гальчак ; ВДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця : Меркьюрі-Поділля, 2011. – Про О. О. Савостьянова. С. 255–257, 260, 261.

23. Гапон С. В. Рідкісні та зникаючі види мохоподібних лісостепу України : [є про бріофіти, переважно зборів Б. Є. Балковського та О. О. Савостьянова] / С. В. Гапон // Наукові записки Тернопіл. нац. пед. ун-ту ім. В. Гнатюка. Серія : Біологія / Тернопіл. нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. – Тернопіль, 2013. – № 3. – С. 5–10.

24. Гапон С. В. Созологічний напрямок досліджень мохоподібних лісостепу України : [є згадка про О. О. Савостьянова, дослідника раритет. видів мохоподіб. Поділля] / С. В. Гапон // Проблеми відтворення та охорони біорізноманіття України : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 16 квіт 2015 р. / за заг. ред. М. В. Гриньової. – Полтава : Астроя, 2015. – С. 27–28.

25. Герасимов Т. Ю. Гайсин у Першій світовій війні (1914–1917 рр.): деякі аспекти повсякденного життя міста / Т. Ю. Герасимов : [є про участь О. О. Савостьянова 21 жовт. 1914 р. в освяченні шпиталю для поранен.] // Наукові праці іст. факультету Запоріж. нац. ун-ту. – 2015. – Вип. 42. – С. 14–17. – Електрон. версія. – Режим доступу: <https://bit.ly/2kUpNy2>.

26. Глинка К. Д. Минералогия, генезис и география почв / К. Д. Глинка. – Москва : Наука, 1978. – 279 с. – Про отримання автором зразків ґрунтів Мадагаскара від А. А. Савостьянова. С. 48. – Електрон. версія. – Режим доступу: <https://bit.ly/2ZrfeUS>.

27. Глинка К. Д. Почвоведение : учеб. пособие для с.-х вузов / К. Д. Глинка. – 6-е изд. – Москва : Сельхозгиз, 1935. – 631 с. –

Посилання на працю О. О. Савостьянова в журн.: Почвоведение. – 1900. – № 2. – С. 331.

28. Глушковецкий А. Л. Организация выборов в III Государственную думу в Подольской губернии: национальный фактор / А. Л. Глушковецкий // Таврические чтения 2013 : актуальные вопросы парламентаризма: история и современность : междунар. науч. конф. : сб. науч. статей. Ч. 1. – С.-Петербург, 11–12 дек. 2013 г. – СПб., 2014. – С. 92–100. – Повітовий предводитель дворянства Савостьянов О. О. – член передвыбор. Комітету з виборів представників до III Держ. Думи. С. 97. – Електрон. версія. – Режим доступу: <https://bit.ly/39te2na>.

29. Глушковецкий А. Л. Демократія в провінції: вибори та діяльність депутатів Подільської губернії у Державних Думах Російської імперії : монографія / А. Л. Глушковецкий. – Кам'янець-Подільський : Буйницький О. А. – 2010. – 399 с. – Предводитель дворянства Гайсинського повіту Савостьянов О. О. – член передвыбор. Комітету з виборів представників до II Держ. Думи. С. 119.

30. Д. С. Діяльність Вінницької філії Всенародної бібліотеки України при Академії наук : [підгот. до друку вид. О. О. Савостьянова «Дика рослинність Поділля»] / Д. С. // Червон. край. – 1925. – 26 берез. – С. 4.

31. Давидюк А. Шляхом зради : [впродовж 1941–1943 рр. під час нацист. окупації Вінниці О. О. Савостьянов – голова міста] / А. Давидюк // Подолія. – 2001. – 13 берез. (№ 31). – С. 3–4.

32. Давидюк А. Т. Жертви червоного терору. – Вінниця : Континент-ПРИМ, 2001. 274 с. : іл. – Дир. Вінниц. мед. ін-ту взяла під захист проф. О. О. Савостьянова, «за походженням з класово чужого для більшовиків середовища». С. 62.

33. Дитячий ранок : [у Вінниц. міськ. театрі за участю О. О. Савостьянова відбувся ранок худож. самодіяльності учнів міськ. шкіл з нагоди закінчення навч. року] // Вінниц. вісті. – 1942. –

2 серп. – С. 3. – Електрон. версія. – Режим доступу: <https://bit.ly/3hfvher>.

34. До утворення організації Червоного Хреста: [одним з ініціаторів створення орг. виступив О. О. Савостьянов] // Вінницькі вісті. – 1941. – 30 листоп.

35. Добровольська О. П. Історія вивчення флори м. Вінниці : [є про дослідж. О. О. Савостьяновим флори Вінниці та її околиць] / О. П. Добровольська // Наукові основи збереження біотичної різноманітності : темат. зб. Ін-ту екології Карпат НАН України. – 2004. – Вип. 6. – Львів : Ліга-Прес, 2006. – С. 49–53.

36. Доброгай М. Вінницька секція наукових робітників : [повідомл. про заг. збори членів секції, в порядку денному – доповідь О. О. Савостьянова «Забута сторінка з історії природничо-історич. дослідж. Поділля»] / М. Доброгай // Червон. край. – 1925. – 14 лют. – С. 4.

37. Жизнь в оккупации. Винницкая область. 1941–1944 гг. / Ин-т истории Украины, АН Украины, Гос. архив Винниц. области ; сост. В. Ю. Васильев [и др.]. – Москва : РОССПЭН, 2010. – 856 с. – (Серия «Документы советской истории»). – Про О. О. Савостьянова. С. 36, 152, 185, 194, 206, 220, 397, 399, 400, 411, 452, 455, 522, 526, 533–535, 553, 673, 707, 728, 729, 732, 757, 760, 767, 779.

38. *З діяльності Вінницької філії с.-г. Н.К.У. : [у т. ч. про роботу ботан. секції на чолі з О. О. Савостьяновим] // Вісник с.-г. науки. – 1924. – Т. 3, вип. 7/9 (лип.-серп.-верес.). – Харків ; Київ, 1924. – С. 55.

39. Завальнюк К. Брезкун Костянтин Онисимович [який 2 верес. 1917 р. змістив з посади повіт. комісара, поміщика О. О. Савостьянова] / К. Завальнюк // Енциклопедія Сучасної України. – Київ, 2004. – Т. 3 : Біо-Бя. – С. 441.

40. Завальнюк К. Охоронець духовної скарбниці Поділля (музейний та громадський діяч М. Р. Кондратенко) [є про

допомогу О. О. Савостьянова у працевлаштуванні М. Р. Кондратенка під час нацист. окупації Вінниці] // Реабілітовані історією. У 27 т. Кн. 3. Вінницька область. – Вінниця, 2012. – Розділ II. Нариси про репресованих. – С. 48–53. – Електрон. версія. – Режим доступу: <https://bit.ly/2ZrAzNX>.

41. Завальнюк О. М. Земства Поділля в добу Української революції 1917–1920 рр. / О. М. Завальнюк, В. Б. Стецюк. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2009. – 220 с. – Про О. О. Савостьянова. С. 192.

42. Заверуха Б. В. Флора Вольно-Подолії и ее генезис : [монографія] / Б. В. Заверуха; АН УССР, Ин-т ботаники им. Н. Г. Холодного. – Киев : Наук. думка, 1985. – 190, [2] с, [4] л. іл. : карти. – Обшир. флорист. списки схід. частини Поділля представлені в працях О. О. Савостьянова. С. 24. – Електрон. версія. – Режим доступу: <https://bit.ly/2ZrpDzU>.

43. Зам'ятін М. К. Вінницький державний медичний інститут відновлює свою роботу : [є згадування про О. О. Савостьянова] / М. К. Зам'ятін // Вінниц. вісті. – 1942. – 8 лют. – С. 8.

44. Звідомлення бібліографічної секції Кабінета виучування Поділля Вінницької філії Всенародної бібліотеки України при Українській Академії Наук з 1 квітня 1926 р. до 1 квітня 1928 р. : [є про підгот. бібліогр. секцією «Бібліографії флори Поділля» за ред. О. О. Савостьянова] // Білінський М. Часописи Поділля : іст.-бібліогр. зб. з нагоди 150-ліття першої газети на Україні (1776–1926) та 10-ліття існування УСРР / М. Білінський [та ін]. ; за ред. В. Отамановського. – У Вінниці, 1927–1928. – С. I–III.

45. Звідомлення Вінницької філії Всенародної бібліотеки України та Кабінета виучування Поділля з 1.X.1926 р. до 1.X.1927 р. : ювіл. підсумування досягнень з нагоди 10 річниці Жовтневої Революції / Вінниц. філ. Всенар. б-ки при УАН, Кабінет виучування Поділля. – Вип. 15. – У Вінниці, 1927. – 8 с. – О. О. Савостьянов у складі Ради філії Всенар. б-ки України.

С. 4. – О. О. Савостьянов – наук. консультант з біології Кабінету виучування Поділля. С. 7.

46. Зеров Д. К. Болота УРСР. Рослинність і стратиграфія / Д. К. Зеров. – Київ : УН УРСР, 1938. – 64 с. – Про О. О. Савостьянова, дослідника рослинності боліт Поділля. С. 7.

47. Івасик М. О. О. Савостьянов : [до 70-річчя від дня народж.] / М. Івасик // Більшовиц. правда. – 1941. – 29 берез. – С.2 : портр.

48. *Отамановський В. Д. Інформаційний огляд дослідно-краєзнавчої праці на Поділлі / В. Д. Отамановський ; Кабінет виучування Поділля Вінниц. філ. Всенар. б-ки України при ВУАН. – 1926. – на 1 лют. – Ч. 1. – 5 с. – Про участь наук. консультанта Кабінету виучування Поділля О. О. Савостьянова у Всеукр. краєзн. конф. (29.05–03.06.1926 р., м. Харків). С. I. – Передруковано з вип. 6.

49. Исторический очерк Императорского С.-Петербургского Ботанического сада за последние 25-летие его с 1873 по 1898 г. / под общ. ред. А. А.Фишера-фон-Вальдгейма. – СПб. : Типолитография Герольда, 1899. –314 с. – Згадка про колекцію рослин, зібраних О. О. Савостьяновим (близько 200 видів). С. VI.

50. Історія біології в датах та іменах – до 80-річного ювілею кафедри біології Вінницького національного медичного університету ім. М. І. Пирогова : [є згадка про О. О. Савостьянова, першого зав. каф. біології ВНМУ ім. М. І. Пирогова] / Р. П. Піскун [та ін.] // Фактори експериментальної еволюції організмів : зб. наук. праць. – Київ, 2013. – Т. 12. – С. 343–347.

51. Кабінет виучування Поділля – яскрава сторінка краєзнавчого руху на Вінниччині (1924–1930): бібліогр. покажч. / Вінниц. ОУНБ ім. К. А. Тімірязєв ; Вінниц. держ. пед. ун-т ім. М. Коцюбинського ; уклад.: Г. М. Авраменко, Т. Р. Соломонова ; ред. М. Г. Спиця ; відп. за вип. Н. І. Морозова. – Вінниця : Вид.

Балюк І. Б., 2011. – 112 с. – Про О. О. Савостьянова. С. 89, (98–101), 249, 250, (251), 313.

52. Калитко С. Л. Поділля у період гетьманату 1918 р.: консервативна модель внутрішньо політичної стабілізації : [є про відмову О. О. Савостьянова від посади губерн. старости Поділля] / С. Л. Калитко, О. М. Кравчук // Наукові записки [Вінниц. держ.пед. ун-ту ім. М. Коцюбинського]. Серія : Історія. – 2008. – Вип. 13. – С. 244–251. – Електрон. версія. – Режим доступу: <https://bit.ly/2KqA4M1>.

53. Кароєва Т. Р. Магічний трикутник: видавець-книга-бібліотекар. Із практики формування особистих бібліотек подолянами на початку ХХ ст. / Т. Р. Кароєва // Подільський книжник : альманах. Вип. 6 (2013 р.) – 7 (2014 р.) / Упр. культури і туризму Вінниц. ОДА, Вінниц. обл. універ. наук. б-ка ім. К. А. Тімірязєва. – Вінниця, 2015. – С. 92–110.

54. Кароєва Т. Р. Розвиток книжкової культури як чинник модернізації суспільства в українських губерніях другої половини ХІХ – початку ХХ ст. : дис. ... на здобуття наук. ступеня доктора іст. наук : [спец.] 07.00.01 «Історія України» / Т. Р. Кароєва ; ВДПУ ім. М. Коцюбинського. – Київ, 2016. – 539 с. – Про О. О. Савостьянова, голову Гайсинського повітового комітету Піклування про народну тверезість, який чимало зусиль доклав для розбудови бібліотек. С. 199. – Коротка біогр. довідка про нього. С. 537. – Електрон. версія. – Режим доступу: <https://bit.ly/2myihK7>.

55. Кароєва Т. Р. Савостьянов (Севостьянов) Олександр Олександрович : [є короткі біогр. дані й автограф О. О. Савостьянова] / Т. Р. Кароєва // Litera scripta manet: каталог автографів на книгах відділу рідкісних і цінних видань Вінницької ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва / Упр. культури і мистецтв Вінниц. ОДА, Вінниц. обл. універ. наук. б-ка ім. К. А. Тімірязєва

; уклад. авт. передмови Т. Р. Кароєва (Соломонова). – Вінниця : Рогальська І. О., 2016. – 88 с.

56. Кізян О. І. Бібліографічні раритети Поділля / О. І. Кізян : [у т. ч. в 1926 р. бібліогр. секцією при Кабінеті виучування Поділля планувалося вид. «Бібліографія флори Поділля» за ред. О. О. Савостьянова] // Роль краєзнавства у соціально-економічному і культурному розвитку регіону : матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф., 10–12 жовт. 2012 р. – Вінниця, 2013. – С. 55–59.

57. Коваль О. В. Фонди державного архіву Вінницької області як джерело для вивчення краєзнавчих студій Поділля наприкінці XIX – на початку XX ст. : [є згадка про О. О. Савостьянова як краєзнавця] / О. В. Коваль // Матеріали наук. конф. професорсько-викладацького складу, наук. працівників і здобувачів наук. ступеня за підсумками наук.-дослід. роботи за період 2015–2016 рр. (15–18 травня 2017 р.) : у двох томах. – Вінниця ДонНУ ім. Василя Стуса, 2017. – Т. 1. – С. 20–22.

58. Кокус В. В. Вклад Кабінету виучування Поділля у розвиток регіональних природничих досліджень : [є про О. О. Савостьянова, науковця, викладача Вінниц. фармацевт. технікуму, одного з перших консультантів Кабінету виучування Поділля, дослідника флори Поділля] / В. В. Кокус // Наукові записки. Серія: Географія / Вінниц. держ. пед. ун-т ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2006. – Вип. 12. – С. 234–242.

59. Кокус В. В. Внесок Кабінету виучування Поділля у розвиток природничо-географічного краєзнавства у 20-х роках XX століття : [у т. ч. О. О. Савостьянова] / В. В. Кокус // Краєзнавство: історичний досвід та перспективи розвитку : матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф., 13–15 жовт. 2010 р. – Вінниця, 2011. – С. 37–38.

60. Кокус В. В. Внесок краєзнавчих товариств Поділля в охорону природи регіону в 20-х роках XX ст. / В. В. Кокус :

[у т. ч. О. О. Савостьянова] // Стале природокористування: підходи, проблеми, перспективи : матеріали III Міжнар. наук. конф., присвяч. 10-й річниці каф. геоєкології та 25-й річниці каф. фіз. географії ТНПУ, 28–29 трав. 2010 р. – Тернопіль, 2010. – С. 194–196.

61. Кокус В. В. Внесок науково-краєзнавчих осередків Поділля у розвиток регіональних географічних досліджень краю в 20-х рр. XX ст. : [у т. ч. О. О. Савостьянова] / В. В. Кокус // Наук. вісник Чернівець. ун-ту : зб. наук. праць. – Чернівці, 2009. – Вип. 458: Географія. – С. 16–20.

62. Кокус В. В. Географічні дослідження вчених науково-краєзнавчих товариств Правобережної України (20-ті роки XX ст.) : [у т. ч. О. О. Савостьянова] / В. В. Кокус // Наукові записки [Вінниц. держ. пед. ун-ту ім. М. Коцюбинського]. Серія: Географія. – 2011. – Вип. 22. – С. 68–77. – Електрон. версія. – Режим доступу: <https://bit.ly/2n6hC2F>.

63. Кокус В. В. Дослідження природи в працях краєзнавчих товариств Східного Поділля в 20-х роках XX ст. : [у т. ч. О. О. Савостьянова] / В. В. Кокус // Сучасні проблеми геоєкології та раціонального природокористування Лівобережної України : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., присвяч. 160-річчю з дня народження В. В. Докучаєва, 21–23 верес. 2006 р. – Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2006. – С. 268–273.

64. Кокус В. В. Дослідження рослинності в працях вчених краєзнавчих осередків Поділля в 20-х–30-х роках XX ст. : [у т. ч. О. О. Савостьянова] / В. В. Кокус // Географія та екологія: наука і освіта : матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф., 17–18 квітня 2008 р. – Умань : СПД Сочінський, 2008. – С. 117–121.

65. Кокус В. В. Значення наукового доробку краєзнавчих осередків України 1920-х років для розвитку географічної науки : [є про геоботан. дослідж. О. О. Савостьянова на Поділлі] / В. В. Кокус // Природничі науки : зб. наук. праць / М-во освіти і

науки, молоді і спорту України, Сум. держ. пед. ун-т ім. А. С. Макаренка ; [за ред. Є. О. Лебідя]. – Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2012. – Вип. 9. – С. 258.

66. Кокус В. В. Кабінет виучування Поділля – центр природничих досліджень регіону у 20-х рр. ХХ ст. / В. В. Кокус // Кабінет виучування Поділля – яскрава сторінка краєзнавчого руху на Вінниччині (1924–1930) : бібліогр. покажч. / Вінниц. обл. універс. наук. б-ка ім. К. А. Тімірязєва ; Вінниц. держ. пед. ун-т ім. М. Коцюбинського ; уклад.: Г. М. Авраменко, Т. Р. Соломонова ; ред. М. Г. Спиця ; відп. за вип. Н. І. Морозова. – Вінниця, 2011. – С. 38–52.

67. Кокус В. В. О. О. Савостіянов – дослідник флори Поділля / В. В. Кокус // Роль краєзнавства у соціально-економічному і культурному розвитку регіону : матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф., 10–12 жовт. 2012 р. – Вінниця, 2013. – С. 193–195.

68. Кокус В. В. Перший завідувач кафедри біології Вінницького медичного інституту О. О. Савостіянов: ботанічні екскурсії і не тільки... / В. В. Кокус // Вісник Вінниц. нац. мед. ун-ту. – 2018. – Т. 22, № 3. – С. 572–576.

69. Кокус В. В. Природоохоронна діяльність науково-краєзнавчих товариств України в 20-х–30-х роках ХХ століття : [у т. ч. О. О. Савостіянова] / В. В. Кокус // Наукові записки Тернопіл. нац. пед. ун-ту ім. В. Гнатюка. Серія: Географія / Тернопіл. нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. – Тернопіль, 2010. – № 1. – С. 441–447.

70. Кокус В. В. Природоохоронні дослідження краєзнавчих осередків Поділля в 20-х роках ХХ століття : [згадується праця О. О. Савостіянова «Дика рослинність Поділля», в якій йдеться про необхідність створення заповід. об'єктів на Поділлі з метою збереження рідкіс. рослин] / В. В. Кокус // Охорона довкілля та проблеми збалансованого природокористування : (присвячується 15-річчю функціонуванню НПП «Подільські

Товтри» : Міжнар. наук. конф., 10–11 трав. 2011 р. – Кам’янець-Подільський, 2011. – Розд. 1: Проблеми екології та неоекології в Україні. – С. 149–151.

71. Кокус В. В. Роль науково-красназничих товариств України у розвитку регіональних геоботанічних досліджень в 20-х роках ХХ століття : [є про О. О. Савостьянова, консультанта Каб. виучування Поділля, дослідника рослинності краю] / В. В. Кокус // Наукові записки [Вінниц. держ. пед. ун-ту ім. М. Коцюбинського]. – Серія: Географія. – 2010. – Вип. 20. – С. 215–225. – Електрон. версія. – Режим доступу: <https://bit.ly/2mCp6tC>.

72. Косаківський В. А. З історії освіти на Поділлі першої половини ХХ ст. (за спогадами Жука М. З. (1908–2015)) : [є спогади про О. О. Савостьянова] / В. А. Косаківський // Наукові записки [Вінниц. держ. пед. ун-ту ім. М. Коцюбинського]. – Серія: Історія. – 2016. – Вип. 24. – С. 211–222. – Електрон. версія. – Режим доступу: <https://bit.ly/2n0Ojyc>.

73. Костюк М. Просвітницька та науково-дослідна діяльність Умансько-Липовецького сільськогосподарського товариства : [про участь О. О. Савостьянова, голови відділу т-ва з полівництва у с.-г. виставці 26–31 серп. 1910 р. в м. Умань] / М. Костюк // Часопис укр. історії. – Київ, 2016. – Вип. 33. – С. 114–118. – Електрон. версія. – Режим доступу: <https://bit.ly/3h3o5C3>.

74. Краєзнавча робота в бібліотеках України : інформаційний бюлетень / М-во культури України; ДЗ «Нац. істор. б-ка України». Вип. 22. – Київ, 2011. – 156 с. – Повнотекстовий документ – праця О. О. Савостьянова «Дика рослинність Поділля» (Вінниця, 1925) розміщена на сайті ВОУНБ ім. К. А. Тімірязєва. – С. 68.

75. Крас Нил. Винницький медичинський институт – «забытый» учебный год 1942-го [Електронний ресурс] : [у т. ч. про проф. О. О. Савостьянова] / Нил Крас. – Проза.ру : сайт. – Електрон.

текст. дані. – Режим доступу: <https://bit.ly/2xRza3W> (дата звернення: 14.07.2020), вільний. – Назва з титул. екрана.

76. Крупеников И. А. История почвоведения (от времени его зарождения до наших дней) / И. А. Крупенников. – Москва : Наука, 1981. – 329 с. – Про участь О. О. Савостьянова в Міжнародній виставці з ґрунтознавства в Парижі 1900 р. С. 169. – О. О. Савостьянов зібрав зразки червонокольор. ґрунтів о. Мадагаскар. С. 195.

77. Первое временное управление города Винницы: а) Севастьянов // Куликов В. Я. Оккупация Винницы (18.07.1941–20.03.1944) : свидетельство очевидца / В. Я. Куликов. – Киев, 2012. – С. 159–165. – Про О. О. Савостьянова. С. 67, 155, 156, 158, 167, 172, 176, 179, 190, 207, 209, 240, 284, 293, 326, 327, 330, 333–335, 338, 342, 343, 349, 357.

78. Кулинич И. М. Роль німецьких інвестицій в розвитку сільськогосподарського машинобудування та культури господарювання в Україні (XIX – початок XX ст.) : [за підрахунками О. О. Савостьянова, голови правління т-ва виробників і споживачів насіння цукр. буряків Київ., Поділ. і Волин. губерній, площа посіву цукр. буряків у Європ. Росії в середньому досягала 750 тис. десятин] / И. М. Кулинич // Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки : зб. наук. праць / НАН України, Ін-т історії України. – Київ, 2000. – Вип. 9. – С. 22–45.

79. Лукіяненко. Коротка інформація про стан роботи у військовому шпиталю при психіатричній лікарні : [є про діяльність Комітету допомоги полон. на чолі з Є. С. Гофом та О. О. Севастьяновим, який зібрав більше 10 000 крб. та провадив збір продуктів у селах] / Лукіяненко // Вінниц. вісті. – 1941. – 18 груд. – С. 3. – Електрон. версія. –Режим доступу: <https://bit.ly/2ХаасА>.

80. Машталер О. В. Історія вивчення мохоподібних Поділля : [у т. ч. О. О. Савостьяновим] / О. В. Машталер // Матеріали XIV з'їзду Українського ботанічного товариства (м. Київ, 25–26 квітня 2017 р.) / НАН України, Ін-т ботаніки, ім. М. Г. Холодного, українське ботанічне товариство. – Київ, 2017. – С.218. – Електрон. версія. – Режим доступу: <https://bit.ly/32gtl0A>.

81. Мельничук Л. Про діяльність вчених «Кабінету виучування Поділля» (1924–1929 роки) : [у т. ч. про О. О. Савостьянова] / Л. Мельничук // Етнічна історія народів Європи. – 2003. – Вип. 15. – С. 19–23. – Електрон. версія. – Режим доступу: <https://bit.ly/2BA5MR3>.

82. Міщенко В. Чужаки в інституті : (від нашого кореспондента) : [про викл. Вінниц. мед. ін-ту з класово чужого для більшовиків середовища, у т. ч. О. О. Савостьянова] / В. Міщенко // Комсомолец України. – 1935. – 21 черв. (№ 140). – С. 3.

83. Мудрик П. Методичний семінар для районних інспекторів шкіл [за участю О. О. Савостьянова, який виступив з промовою] / П. Мудрик // Вінниц. вісті. – 1942. – 13 серп. – С. 3. – Електрон. версія. – Режим доступу: <https://bit.ly/2ZG11FU>.

84. Нгуєн К. А. Дослідження флори прибережно-водних рослин м. Вінниця : [є про поглиблене вивчення О. О. Савостьяновим флори Вінниці та її околиць] / К. А. Нгуєн, О. В. Машталер, Г. Г. Абрамова // Матеріали наук. конф. професорсько-викладацького складу наукових працівників і здобувачів наукового ступеня за підсумками науково-дослідної роботи за період 2017–2018 рр. (16, 17 трав. 2010 р.). – Вінниця, ДонДНУ ім. В. Стуса, 2019. – С. 51–52. – Електрон. версія. – Режим доступу: <file:///C:/Users/lib28/Downloads/7104-14260-1-SM.pdf>.

85. Олійник І. В. Про вплив релігії на економічну поведінку селянства Правобережної України у другій половині XIX – на початку XX ст. : [на думку О. О. Савостьянова, надмір. кількість

церков. свят завдавала відчут. збитків селянам, особливо під час жнив] / І. В. Олійник // Університетські наукові записки. – 2017. – № 3. – С. 368–378. – Електрон. версія. – Режим доступу: <https://bit.ly/31mvsfv>.

86. Олійник І. В. Участь селянства Правобережної України у торгівлі землею у другій половині XIX – на початку XX ст. [є посилання на ст. О. О. Савостьянова «Очерк хозяйственного быта двух поселков Гайсинского уезда Подольской губернии» (1898)] / І. В. Олійник // Укр. селянин. – 2012. – Вип. 13. – С. 119–122. – Електрон. версія. – Режим доступу: <https://bit.ly/2oYCZUy>.

87. *Оргбюро товариства по вивченню виробничих сил [Вінниц.] області [до складу якого увійшли викл. Вінниц. мед. ін-ту, у т. ч. О. О. Савостьянов] // Більшовиц. правда. – 1941. – 11 квіт. (№ 85). – С. 4.

88. Отамановський В. Краєзнавство на Поділлі, найближчі його завдання та потреби й роля в краєзнавчій праці Кабінета виучування Поділля = *Gebietskunde in Podolien, seine näheren Ziele und Erfordernisse und die Anteilnahme daran des Bureau's zur Erforschung Podoliens* / В. Отамановський ; Вінниц. філ. Всенар. б-ки України при Всеукр. Акад. Наук; Кабінет виучування Поділля (Вип. 8;). – У Вінниці : [б. в.], 1926. – 15 с. – Посилання на працю О. О. Савостьянова «Дика рослинність Поділля» (Вінниця, 1925). С. 1. – Посилання на дослідж. О. О. Савостьянова про вимирання на Поділлі береки – плод. унік. дерева. С. 2. – Рекомендаційний покажчик найголовнішої сучасної літератури про Поділля, у т. ч. кн. О. О. Савостьянова «Дика рослинність Поділля» (Вінниця, 1925). С. XIII.

89. Павлович А. Проблеми Побужжя : [про нараду під головуванням О. О. Савостьянова щодо дослідж. природ. скарбів Південнобужжя] / А. Павлович // Вінниц. вісті. – 1942. – 10 трав. – С. 6. – Електрон. версія. – Режим доступу: <https://bit.ly/3hpP7nt>.

90. Паламарчук А. С. Подільський ботанічний сад у м. Вінниці : [за даними О. О. Савостьянова на Поділлі нараховується 1200 видів рослин, з яких 200 видів зовсім не зустрічаються в дикій природі сусід. областей] / А. С. Паламарчук, Г. Л. Паламарчук // Укр. ботан. журн. – 1969. – Т. 26, № 3. – С. 110–111.

91. *Перечень докладов и записок по вопросу о гужевых путях сообщения [у т. ч. доповідь Гайсин. повіт. комітету О. О. Савостьянова про необхідність заміни натуральної повинності грошовою] // Гужевые и водные пути / сост. П. И. Рудченко. – СПб., 1904. – С. 224.

92. Піскун Р. П. Етапи діяльності кафедри біології : [згадування про першого зав. каф. біології ВНМУ ім. М. І. Пирогова О. О. Савостьянова] / Р. П. Піскун, Н. О. Лиса // Вінницький державний медичний університет ім. М. І. Пирогова : матеріали з історії університету / під ред. В. М. Мороза. – Вінниця, 1994. – С. 28–31.

93. Подільський губернський староста Сергій Кисельов (1877–1937) у документах епохи / авт.-упоряд.: О. М. Кравчук, І. І. Ратушняк, К. В. Завальнюк. – Вінниця : Нілан-ЛТД, 2016. – 282 с. – Про відмову О. О. Савостьянова від посади губерн. старости Поділля. С. 13. – Електрон. версія. – Режим доступу: <https://bit.ly/38UtkRt>.

94. Подольская опытная станция : [є згадка про дослід. поле в маєтку О. О. Савостьянова в с. Степанівка Гайсин. повіту] // Сборник сведений о сельскохозяйственных опытных учреждениях России : по данным анкеты 1910 года. – СПб. : Типо-литография М. П. Фроловой, 1911. – С. 129–139.

95. Поліщук М. О. Огляд стаціонарних досліджень *Euonymus pana* M. Vieb. на правобережному лісостепу України : [згадується дослідник флори Поділля О. О. Савостьянов] / М. О. Поліщук // Єдність навчання і наукових досліджень –

головний принцип університету : зб. наук. праць звітно-наук. конф. викладачів ун-ту за 2011 рік, 9–10 лютого 2012 року. Ч. 2 / укл. Г. І. Волинка, О. В. Уваркіна, О. П. Симоненко, О. П. Ємельянова. – Київ : Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова, 2012. – С.124–126. – Режим доступу: <https://bit.ly/3fnXdMB>.

96. Почесні громадяни Гайсинщини : [Електронний ресурс] : [у т. ч. про О. О. Савостьянова] // Гайсинська централізована бібліотечна система : [сайт]. – Електрон. текст. дані. – Електрон. версія. – Режим доступу: <https://bit.ly/2nYFaXp> (дата звернення: 028.09.2019), вільний. – Назва з титул. екрана.

97. Прокопчук В. С. Під егідою Українського Комітету краєзнавства : [монографія] / В. С. Прокопчук. – Кам'янець-Подільський : Абетка-НОВА, 2004. – 312 с. – Про делегування О. О. Савостьянова на Всеукр. конф. у м. Харків та за дорученням Вінниц. бюро Секції наук. працівників підготувати доповіді «Флора Поділля», «Райони розповсюдження горохової зернівки на Поділлі». С. 126. – Про участь О. О. Савостьянова у створенні краєзнав. осередків. С. 173. – О. О. Савостьянов – один із авторів плакату «Опис Вінницької округи». С. 181.

98. Прокопчук В. С. Подоляни в співпраці з ВУАН / В. С. Прокопчук : [є про внесок О. О. Савостьянова в краєзнав. дослідж. краю] // Краєзнавство. – 1999. – № 1/4. – С. 42–45.

99. Прокопчук В. С. Український комітет краєзнавства на етапі становлення (1925–1929 рр. ХХ ст.) : [згадка про доп. О. О. Савостьянова «Методологія краєзнавства» на зборах Вінниц. бюро спілки наук. робітників 16 черв. 1925 р.] / В. С. Прокопчук // Краєзнавство. – 2005. – № 1–4. – С. 51–57. – Електрон. версія. – Режим доступу: <https://bit.ly/3jhSX3N>.

100. Р. Вінниця відзначає соті роковини смерті Г. Квітки : [урочистий вечір пам'яті письм. у вінниц. театрі відкрив. О. О. Савостьянов] / Р. // Вінниц. вісті. – 1943. – 12 верес. – С. 4. – Режим доступу: <https://bit.ly/36TxCI0>.

101. Реснт О. П. Нариси життя Літинщини, 1917–1921 рр.: революційні події та повсякденність : [нариси] / О. П. Реснт, В. П. Рекрут ; наук. ред. В. А. Смолій ; НАН України. Ін-т історії України, Нац. спілка краєзнавців України. – Київ : Ін-т історії України НАН України, 2017. – Про відмову О. О. Савостьянова від посади губерн. старости Поділля. С. 106. – Електрон. версія. – Режим доступу: <https://bit.ly/3eQJXim>

102. Рекрут В. П. Нариси життя Гайсинщини. Українська революція (1917–1921 рр.): Події. Особи. Роздуми. Кн. 1. Доба Української Центральної Ради (4 березня 1917 – 29 квітня 1918 рр.) / В. П. Рекрут. – Вінниця : Меркьюрі-Поділля, 2018. – Про діяльність відомого поділ. діяча О. О. Савостьянова впродовж 1917–1918 р. С. 18, 22–25, 41, 47, 97–98, 103, 108, 111–112, 118–121, 138, 165, 355, 366.

103. Рекрут Я. Дитячий будинок за Бугом : [про причетність до створення та допомогу О. О. Савостьянова у функціонуванні дит. будинку № 2 у Вінниці під час нацист. окупації] / Я. Рекрут // Погляд. – 2007. – 17–23 трав. (№ 18). – С. 8 : фот.

104. Рекрут Я. Українська мати Тереза : [про причетність до створення та допомогу О. О. Савостьянова у функціонуванні дит. будинку № 2 у Вінниці під час нацист. окупації] / Я. Рекрут // Подолія. – 1997. – 26 черв.

105. Савостянов Олександр Олександрович // Гальчак С. Д. Краєзнавці Вінниччини: Біографії. Бібліографія. – Вінниця : Книга-Вега, 2005. – С. 168–169 .

106. Савостянов Олександр Олександрович // Гальчак С. Д. Розвиток краєзнавства у Східному Поділлі: ХІХ – поч. ХХІ ст. / Сергій Гальчак ; ВДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця : Меркьюрі-Поділля, 2011. – С. 678–679.

107. Савостянов Олександр Олександрович // Гальчак С. Д. Розвиток краєзнавства у Східному Поділлі: ХІХ-поч. ХХІ ст. :

монографія / Сергій Гальчак. – Вид. 2-ге, доп. – Вінниця : Меркьюрі-Поділля, 2013. – С. 752–753.

108. Савостьянов Александр Александрович [Електронний ресурс] // База данных № 2 : «Участники Белого движения в России : [сайт історика С. В. Волкова] – Електрон. текст. дані. – [РФ, 1995–2016]. – Режим доступу: <https://bit.ly/2Му7Ksr> (дата звернення: 19.10.2019), вільний. – Назва з титул. екрана.

109. Савостьянов Александр Александрович. 13.09.1871–22.02.1947 // *Grezone I. Inventaire nominatif des sepultures du cimetiere de Ste-Genevieve-des-Bois = Алфавитный список русских захоронений на кладбище Сен-Женевьев-де Буа / I. Grezone.* – Paris, 1995. – С. 336. – Електрон. версія. – Режим доступу: <https://bit.ly/301RMxS>.

110. Савостіянов Олександр Олександрович // Баженов Л. В. Поділля в працях дослідників і краєзнавців 19–20 ст. : історіографія : бібліографія : матеріали / Л. В. Баженов. – Кам'янець-Подільський : [б. в.], 1993. – С. 338. – Про О. О. Савостьянова. С. 49, 56.

111. Савостьянов Александр Александрович // Адресная книга ботаников СССР / составлена А. Е. Жадовским ; Гос. Русское Ботаническое общество. – Ленинград : Изд. Гос. русского ботанического общества, 1929. – С. 92.

112. Савостьянов Александр Александрович // Наука и научные работники СССР : справочник / АН СССР. – Ленинград, 1928. – Ч. 6. Научные работники СССР без Москвы и Ленинграда. – С. 362.

113. Савостьянов Олександр Олександрович (1871–1947) – перший завідувач кафедри медичної біології ВНМУ ім. М. І. Пирогова [Електронний ресурс] : [електрон. вист.] : [сайт бібліотеки ВНМУ ім. М. І. Пирогова] / підгот. В. В. Кокус. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <https://bit.ly/3ig9u7x> (дата звернення: 23.09.2019), вільний. – Назва з титул. екрана.

114. Савчук В. О. Внесок інтелігенції в національно-культурний розвиток Кам'янець-Подільського регіону у контексті краєзнавчого руху 20-х рр. ХХ ст. : [про участь О. О. Савостьянова у Всеукр. краєзнав. конф. 1925 р. у м. Харків] / В. О. Савчук // Наукові записки [Вінниц. держ. пед. ун-ту ім. М. Коцюбинського]. Серія : Історія. – 2008. – Вип. 14. – С. 364–369. – Електрон. версія. – Режим доступу: <http://nbuv.gov.ua/UJRN/>.

115. Савчук В. О. Інтелігенція Кам'янець-Подільського регіону в контексті історико-краєзнавчого руху 20-х років ХХ ст. : [про участь О. О. Савостьянова у Всеукр. краєзнав. конф. 1925 р. у м. Харків] / В. О. Савчук // Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Історичні науки. – 2008. – Вип. 1. – С. 240–247. – Електрон. версія. – Режим доступу: <file:///C:/Users/lib28/Downloads/54938-111823-1-SM.pdf>.

116. Савчук В. О. Краєзнавство Поділля в історії краєзнавчого руху України 20–30-х рр. ХХ ст. : [про участь О. О. Савостьянова у Всеукр. краєзн. конф. у м. Харків, 1925 р.] / В. О. Савчук // Краєзнавство. – 2003. – № 1/4. – С. 42–47. – Електрон. версія. – Режим доступу: <https://bit.ly/3gSu6RQ>

117. Севостьянов О. О. // Кафедра медичної біології Вінницького національного медичного університету ім. М. І. Пирогова : історичний нарис до 80-річчя створення / під заг. ред. проф. Р. П. Піскун. – Вінниця, 2014. – С. 24–25.

118. Середнє Побужжя : монографія / за ред. Г. І. Денисика. – Вінниця : Гіпаніс, 2002. – 280 с. : іл. – (Поділля : природа і ландшафти). – Про О. О. Севастьянова, дослідника рослинності Поділля, який заклав перші експерим. ділянки для вивчення рослинності в околицях Вінниці, між с. Сабарів (нині у межах міста) і Вінницею. С. 12.

119. Сиченко І. А. Професор В. Г. Бажаєв: інтелектуальна спадщина фундатора вітчизняної аграрно-економічної науки та освіти (кінець XIX – початок XX століття) : дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук : [спец.] «Історія науки і техніки» 07.00.07 / І. А. Сиченко; Держ. ВНЗ «Переяслав-Хмельницьк. держ. пед. ун-т ім. Григорія Сковороди». – Переяслав-Хмельницький, 2017. – 225 с. : рис. – Електрон. версія. – Режим доступу: <https://bit.ly/31nrajk>. – Про участь О. О. Савостьянова 26 серп. 1898 р. у засід. Київ. т-ва сільськ. госп-ва та сільськогосподар. пром-сті з сусп. агрономії, на якому обговорювалися питання сільськогосподар. шкіл. С. 114

120. Соколов В. Ю. Організація діяльності Павленковських бібліотек Київським товариством грамотності у 1900–1907 рр. : [О. О. Савостьянов – засновник книгозбірні у с. Степанівка Поділ. губернії] / В. Ю. Соколов // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2017. – № 1. – С. 48–65.

121. Соколов В. Ю. Павленківські бібліотеки в Україні на початку XX ст.: генеза та особливості функціонування : [у б-ці с. Степанівка Поділ. губернії, яка працювала у приміщенні церков.-приход. школи, бібліотекар отримував 30 руб. на рік від О. О. Савостьянова] / В. Ю. Соколов // Бібліотечний вісник. – 2017. – № 2. – С. 26–34. – Електрон. версія. – Режим доступу: file:///C:/Users/lib28/Downloads/bv_2017_2_6.pdf.

122. Соломонова Т. Р. Гайсинська міська публічна російська бібліотека / Т. Р. Соломонова : [про О. О. Савостьянова, члена Розпоряд. комітету з управління б-кою] // Подільський книжник : альманах / уклад. Т. Р. Соломонова. – Вінниця, 2010. – Вип. 2 (2009 р.). – С. 53–59.

123. Соломонова Т. Р. Кабінет виучування Поділля: кроки діяльності / Т. Р. Соломонова : [є згадування про О. О. Савостьянова] // Кабінет виучування Поділля – яскрава сторінка краєзнавчого руху на Вінниччині (1924–1930) : бібліогр. покажч.

/ ВОУНБ ім. К. А. Тімірязєв ; Вінниц. держ. пед. ун-т ім. М. Коцюбинського ; уклад.: Г. М. Авраменко, Т. Р. Соломонова ; ред. М. Г. Спиця ; відп. за вип. Н. І. Морозова. – Вінниця, 2011. – С. 24–34.

124. Соломонова Т. Р. Становлення Вінницької філії Всенародної бібліотеки при УАН (ВУАН) / Т. Р. Соломонова : [є про О. О. Савостьянов, члена Каб. виучування Поділля, один з авторів красн. праць] // Наукові записки [Вінниц. держ. пед. ун-ту ім. М. Коцюбинського]. Серія : Історія. – 2006. – Вип. 10. – С. 252–257. – Режим доступу: <https://bit.ly/2MGXvkH>.

125. Сорокина М. Ю. Меж двух диктатур: советские ученые на оккупированных территориях СССР в годы Второй мировой войны (к постановке проблемы) / М. Ю. Сорокина // Ежегодник Дома русского зарубежья им. А. Солженицына. 2012. – Москва, 2013. – С. 146–178. Прил.: Малинин И. М. Массовые убийства НКВД (Винница) / публ., подгот. текста и коммент. М. Ю. Сорокиной. – С. 179–203. – Електрон. версія. – Режим доступу: <https://bit.ly/2BvGOXG>. – Про Савостьянова. С. 87–188, 190, 193, 203.

126. *Список местных комитетов Киевского района // Известия Киевского областного военно-промышленного комитета. – Киев, 1912. – № 1/2. – Гайсинський військово-промисловий комітет очолював О. О. Савостьянов. С. 167.

127. Список членов Общества на 1-е января 1914 года : [у т.ч. О. О. Савостьянов] // Отчет о деятельности Уманско-Липовецкого сельско-хозяйственного Общества за 1913 год [Электрон. копия]. – Умань : Тип. «Порядок», 1914. – С. 113. – Електрон. версія. – Режим доступу: <https://bit.ly/2BIMvRU>.

128. Стельникович С. В. Нацистський окупаційний режим на території Житомирсько-Вінницького регіону і місцеве населення: паралелі існування й боротьби (1941–1944 рр.) : дис. ... на здобуття наук. ступеня доктора іст. наук : [спец.] 07.00.01

«Історія України» / С. В. Стельникович ; М-во науки і освіти України; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – Київ, 2016. – Згадка про О. О. Савостьянова, голову Вінниц. міськ. управління. С. 70. – Електрон. версія. – Режим доступу: <https://bit.ly/3gfpXах>.

129. Стенографическій отчетъ второго очередного Подольскаго губернскаго земскаго собрания : заседания 10–21 декабря 1912 года / Подол. губерн. земство. – Каменец-Подольск : Тип. Подол. губ. правл., 1913. – 168 с. – Про участь О. О. Савостьянова у засід. Поділ. губерн. земських зборів. С. 5,35, 36, 111, 130, 131, 150, 164, 165, 167.

130. Робак І. Ю. Валентин Отамановський – революціонер, вчений, організатор науки / І. Ю. Робак, З. С. Савчук. – Харків : Колегіум, 2013. – 184 с. : іл. – Про О. О. Савостьянова як одного з фундаторів сучас. краєзнавства. С. 47–48.

131. Робак І. Ю. Валентин Отамановський як один з фундаторів сучасного вітчизняного краєзнавства : [про О. О. Савостьянова як одного з фундаторів сучас. краєзнавства] / І. Ю. Робак // Краєзнавство. – 2014. – № 3/4. – С. 46–55. – Електрон. версія. – Режим доступу: <https://bit.ly/3jWsvgk>.

132. Трембовецький Ап. Парки Вінниччини : [про дослідж. О. О. Савостьяновим рідкіс. порід дерев П'ятничан. парку у Вінниці] / Ап. Трембовецький // Вінниц. вісті. – 1942. – 27 верес. – С. 4. – Електрон. версія. – Режим доступу: <https://bit.ly/2ZIQOGc>.

133. Тронько П. Український комітет краєзнавства: історія становлення й наслідки діяльності / П. Тронько, В. Прокопчук : [про делегування на Першу Всеукр. конф. В. Д. Отамановського і О. О. Савостьянова та втілення О. О. Савостьяновим настанов конф. в практику краєзнав. роботи] // Краєзнавство. – 2010. – № 1/2. – С. 76–96. – Електрон. версія. – Режим доступу: <https://bit.ly/331rVYp>.

134. Хижняков В. В. Об условиях найма на сельские работы / В. В. Хижняков // Труды императорского вольного экономического общества. – 1904. – Т. 2, кн. 4–5. – СПб. : Типо-литогр. М. П. Фроловой. – Про доп. О. О. Савостьянова щодо важкої праці найманих працівників у сіл. госп-ві. С. 9. – О. О. Савостьянов про необхідність правового захисту найманих працівників сіл. госп-ва у випадку інвалідності та в похилому віці. С. 23.

135. Царенко М. В. Знак отличия для народов Востока : [є про нагородження в лип. 1943 р. О. О. Савостьянова сріб. зіркою 2-го кл.] / М. В. Царенко // Нумізматика і фалеристика. – 1998. – № 2. – С. 42 : іл.

136. Царенко М. В. Німецька відзнака для народів Сходу : [є про нагородження в лип. 1943 р. О. О. Савостьянова сріб. зіркою 2-го кл.] / М. В. Царенко // Наукові записки Вінниц. держ. пед. ун-ту ім. М. Коцюбинського. Серія: Історія / Вінниц. держа. пед. ун-т ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2001. – Вип. 3. – С. 157–159.

137. Шарлемань М. В. Зоогеографія УРСР. Матеріали до вивчення географічного поширення наземних хребетних УРСР. – Вид. 2-ге. – Київ : Вид-во АН УРСР, 1937. – 235 с. – Класифікація О. О. Савостьяновим лісів Поділля. – С. 123.

138. *Jamesoniella autumnalis* (D. S.) Steph [джеймсонієла осіння – вид характерний для Правобережного лісостепу України за визначенням О. О. Савостьянова та Б. Є. Балковського] // Укр. ботан. журн. – 1989. – Т. 45, № 3. – С. 73.

АРХІВНІ ДОКУМЕНТИ ПРО О. О. САВОСТЬЯНОВА

1. [Анкета О. О. Савостьянова, члена Вінниц. секції наук. працівників і список його наук. праць] // ДАВіО, ф. Р-1124, оп. 1, спр. 1, арк. 30–31 ; ДАВіО, ф. Р-522, оп. 1, спр. 150, арк. 17, 17 зв.
2. В Гайсинську городську думу громадян г. Гайсина, нижеподписавшихся : [всього 84 підписи. Протест проти арешту і підозри в контрреволюц. настроях О. О. Савостьянова та клопотання до нової міської думи з проханням підтримати протест] 11.09.1917 г. // ДАВіО, ф. Д-286, оп.1, спр.185, арк. 237–238.
3. Ведомость о штатах [Вінниц. фармтехнікуму] за період с 01.01 по 01.05.1923 г. : [є короткі відомості про О. О. Савостьянова] // ДАВіО, ф. Р-254, оп. 1, спр. 1236, арк. 147, 158.
4. Ведомость о штатах учебного заведения – фармацевтического техникума : [у списках – О. О. Савостьянов, лектор] // ДАВіО, ф. Р-254, оп. 1, спр. 1236, арк. 159 ; ДАВіО, ф. Р-256, оп. 1, спр. 628, арк. 159.
5. Виписка з протоколу № 23 засідання бюро Він. СНР від 04.07.1925 р. : [про згоду О. О. Савостьянова прочитати кілька лекцій для членів бюро] // ДАВіО, ф. Р-522, оп. 1, спр. 38.
6. Виписка з протоколу № 16 засідання бюро СНР від 03.05.1925 р. : [про делегування О. О. Савостьянова і В. Отамановського на Всеукр. конф. з краєзнавства у м. Харків] // ДАВіО, ф. Р-521, оп. 2, спр. 84, арк. 34 ; ДАВіО, ф. Р-522, оп. 1, спр. 38, арк. 66.
7. Відомості про викладачів вузів м. Вінниці : [є короткі відомості про викл. с.-г. та фармацевт. технікумів О. О. Савостьянова] // ДАВіО, ф. Р-256, оп. 1, спр. 353, арк.18.
8. *ДАВіО, ф. Д-286, оп. 1, спр. 185, арк. 35, 263–263 зв.
9. *ДАВіО, ф. Д-286, оп. 1, спр. 343, арк. 586.
10. *ДАВіО, ф. Р-6023, оп. 4, спр. 5010, арк. 41 зв.

11. Дело члена учетного Комитета Винницкого отделения государственного банка А. А. Савостьянова. 28 нояб. 1911 г. – 17 июня 1916 г. // ДАВіО, ф. Д-62, оп. № 1, спр. 33, 23 арк.

12. До Вінницького БРО : [лист голови бюро СНР Л. К. Морейніса з переліком членів секції наук. робітників для читання лекцій з найновіших досягнень в галузі науки і техніки, в т. ч. О. О. Савостьянов (тема лекції «Природничо-історичні умови сіл. госп-ва Волино-Поділля»)] // ДАВіО, ф. Р-522, оп. 1, спр. 38, арк. 151, 151 зв.

13. До Подгубробосу : [лист голови бюро СНР Л. К. Морейніса з проханням про виділення 75 крб. (50%) витрат на відрядження делегатом О. Савостьянову та В. Отамановському для участі у Всеукр. конф. з краєзнавства у м. Харків] // ДАВіО, ф. Р-521, оп. 2, спр. 84, арк. 33.

14. До Президії Губробосу : [лист-сповіщення голови бюро СНР Л. К. Морейніса про загальні збори спілки 16 черв. 1925 р., у порядку денному яких доп. О. О. Савостьянова «Методологія краєзнавства»] // ДАВіО, ф. Р-521, оп. 2, спр. 84, арк. 44.

15. До Президії робосу : [лист-сповіщення секретаря бюро СНР Л. К. Доброгая про загальні збори спілки 10 трав. 1925 р., у порядку денному яких доп. О. О. Савостьянова «Пам'яті проф. О. Ф. Фортунатова»] // ДАВіО, ф. Р-521, оп. 2, спр. 84, арк. 31.

16. Журнал заседания Гайсинской городской думы мая 27-го дня 1916 года № 93 : [про присвоєння О. О. Савостьянову звання Почес. громадянина Гайсина] // ДАВіО, ф. Р-254, оп. 1, спр. 1236, арк. 384, 384 зв.

17. Именной список преподавателей фармацевтических курсов в г. Виннице : [О. О. Савостьянов, викл. ботаніки (2 години на тиждень), член вченого комітету] // ДАВіО, ф. Р-254, оп. 1, спр. 1236, арк. 9.

18. [Лист бюро Вінницької спілки наукових робітників до Вінницького бюро робітників освіти від 19 груд. 1925 р. зі

списком лекторів для читання науково-популярних лекцій, у якому є прізвище О. О. Савостьянова і тема його лекції: «Природничо-історичні умови сільського господарства Волино-Поділля» // ДАВіО, ф. Р-522, оп. 1, спр. 38, арк. 150.

19. [Лист Гайсинського міського голови до Голови опікун. ради Гайсин. чоловічої гімназії, Гайсин. предводителю дворянства О. О. Савостьянову за № 270 від 16.06.1916 р. щодо відкриття паралел. класів у гімназії] // ДАВіО, ф. Д-286, оп.1, спр.185, арк. 133,133 зв.

20. [Лист Гайсинського міського голови до Поділ. губернатора за № 248 від 22.05.1916 р. з проханням присвоїти О. О. Савостьянову звання Почесного громадянина м. Гайсин] // ДАВіО, ф. Д-286, оп.1, спр.185, арк. 103.

21. [Лист Гайсинського міського голови до Поділ. губернатора за № 71 від 15.02.1916 р. з проханням за знач. заслуги перед містом присвоїти О. О. Савостьянову звання Почесного громадянина м. Гайсин] // ДАВіО, ф. Д-286, оп.1, спр. 185, арк. 35, 35 зв.

22. [Лист дир. Держ. банку до Вінниц. від-ня про затвердження титуляр. радника О. О. Савостьянова на посаді члена обліково-позикового комітету Вінниц. від-ня с.-г. кредитів // ДАВіО, ф. Д-62, оп. 1, спр. 33, арк. 18.

23. [Лист керуючого Вінниц. фармацевт. технікуму в губерн. раду проф. освіти про обрання членів комітету технікуму, у т. ч. О. О. Савостьянова] // ДАВіО, ф. Р-254, оп. 1, спр. 1236, арк. 76.

24. [Лист О. О. Савостьянова від 12.12.1911 р. до Поділ. губернатора, графа Олексія Миколайовича Ігнат'єва] // ІРНБВ, ф. 87, спр. 516, арк. 21.

25. [Лист О. О. Савостьянова від 17 жовт. 1911 р. з с. Тернівка до Поділ. губернатора, графа Олексія Миколайовича Ігнат'єва] // ІРНБВ, ф. 87, спр. 517, арк. 21–24, 24 зв.

26. [Лист О. О. Савостьянова до Гайсин. міського голови від 9 верес. 1916 р. з прохання взяти участь у засід. наради представників земств і міст з приводу закупки хліба для армії] // ДАВіО, ф. Д-286, оп.1, спр. 185, арк. 240.

27. [Лист Подільського губернатора Гайсин. міському голові від 12.05.1916 р. про присвоєння О. О. Савостьянову звання Почесного громадянина Гайсина] // ДАВіО, ф. Р- 254, оп. № 1, спр. 1236, арк. 385, 385 зв.

28. Личное дело члена ученого комитета Винницкого отделения Госбанка А. А. Савостьянова. 28 ноября 1911 г. – 17 июня 1916 г. // ДАВіО, ф. Д-62, оп. 1, спр., 23 арк.

29. [Нотаріальний акт про продаж 81 десятини 576 кв. сажнів землі поміщиком О. О. Савостьяновим третьому Степанівському товариству домогосподарств] // ДАВіО, ф. Д-174, оп. 10, спр. 87, арк. 30–36.

30. О присвоении Гайсинскому уездному предводителю дворянства коллежскому асессору Александру Александровичу Севастьянову звания почетного гражданина города Гайсина (протокол заседания городской думы, письмо Подольского губернатора, 1916 г.) // ДАВіО, ф. Р-286, оп. 1, спр. 90, арк. 384–385.

31. Обследование народного образования на Украине в 1922 г. Подольской губернии Винницкого уезда г. Винницы. Николаевский проспект (бывшей министер. жен. гимназии). Список учащихся на 1 янв. 1922 г. : [є короткі відомості про О. О. Савостьянова] // ДАВіО, ф. Р-254, оп. № 1, спр. 1236, арк. 46.

32. Опросный лист для научных деятелей, зарегистрированных Всеукраинским комитетом содействия ученым : [анкет. дані О. О. Савостьянова] // ДАВіО, ф. Р-522, оп. 1, спр. 38, арк. 30, 30 зв., 31.

33. *[Про склад УКОПП (Укр. комітету охорони пам'яток природи) 1939 р., у т. ч. є згадка про О. О. Савостьянова] // Архів В. Є. Борейка.

34. Протокол № 8 загальних зборів Вінницької секції наукових робітників від 10 трав. 1925 р. : [на яких О. О. Савостьянов виступив з доп. «Пам'яті професора Олексія Федоровича Фортунатова»] // ДАВО, ф. Р-521, оп. 2, спр. 84, арк. 40–41.

35. Протокол № 20 засідання бюро Вінницької секції наукових робітників 11 черв. 1925 р. : [на яких заслухано питання про загальні збори секції з доп. делегатів на Всеукр. конф. з краєзнавства О. Савостьянова і В. Отамановського] // ДАВО, ф. Р-521, оп. 2, спр. 84, арк. 45.

36. Протокол № 10 загальних зборів членів Вінницької СНР вкупі з членами Робосу м. Вінниці. 16 черв. 1925 р. : [на яких О. О. Савостьянов виступив з доп. «Напрямок і методика краєзнавчої праці»] // ДАВО, ф. Р-521, оп. 2, спр. 84, арк. 47.

37. Протокол № 6 загальних зборів Вінницької секції наукових робітників. 15.03.25 р. : [згадка про лекції О. О. Савостьянова «Рослинність Поділля», «Ґрунти Поділля» та видання «Дика рослинність Поділля» у доповіді В. Отамановського; у дебатах взяв участь О. О. Савостьянов, який вказав на можливість акліматизації на Поділлі деяких сортів кукурудзи, батату, льону, сафлору] // ДАВіО, ф. Р-521, оп. 2, спр. 84, арк. 21.

38. Протокол пленарного засідання Подольской губернской санитарно-исполнительной комиссии 24 марта 1916 г. № 21 : [О. О. Савостьянов клопотав про доасигнування на побудову в м. Гайсин зараз. барака] // ДАВО, ф. Р-254, оп. № 1, спр. 1236, арк. 419.

39. Протокол. Ч. 2. Засідання комісії по обслідуванню стану Вінницького державного фармацевтичного технікуму ім. Леніна від 19.11.1927 : [є про участь у засід. та доп. О. О. Савостьянова щодо стану і проблеми викладання ботаніки] // ДАВіО, ф. Р-256, оп. 1, спр. 628, арк. 70–71, зв.

40. Протокол. Ч. 15. Засідання комісії по обслідуванню стану Вінницького державного фармацевтичного технікуму ім. Леніна від 19.11.1927 : [з доп. виступив викл. О. О. Савостьянов про стан та проблеми викладання ботаніки] // ДАВіО, ф. Р-256, оп. 1, спр. 628, арк. 35 зв.

41. Состав преподавателей (именной список всех преподавателей, руководителей практических занятий, заведующих кабинетами, лабораториями и т. д. : [є короткі відомості про О. О. Савостьянова] // ДАВіО, ф. Р-254, оп. № 1, спр. 1236, арк. 141, 152.

42. Спис служащих (педагогічний і технічний персонал) Вінницьких вищих 3-х річних [у т. ч. О. О. Савостьянов, лектор] // ДАВіО, ф. Р-254, оп. № 1, спр. 497, арк. 625.

43. Список лекторов и сотрудииков Винницкого фармацевтического техникума на получение из Губисполкома охранных грамот на помещения : [1922 р., у т. ч. О. О. Савостьянов] // ДАВіО, ф. Р-254, оп. № 1, спр. 1236, арк. 42.

44. Список наукових робітників, що зареєстровані в Вінницькій СНР : [у т. ч. О. О. Савостьянов] / ДАВіО, ф. Р-522, оп. 1, спр. 150, арк. 45, 48 зв.

45. Список сотрудииков (педагогического и технического) персонала [Вінницького] государственного фармацевтического техникума: [у т. ч. О. О. Савостьянов, лектор] // ДАВіО, ф. Р-254, оп. № 1, спр. 497, арк. 625.

46. Список членів бюро Вінницької СНР при Под. губ. Робосі : [серед кандидатів у члени бюро – О. О. Савостьянов] // ДАВіО, ф. Р-521, оп. 2, спр. 84, арк. 16.

47. *Формулярный список о службе чина судебного ведомства А. А. Савостьянова // Рос. держ. іст. архів, ф. 1405, оп. 525, спр. 751. – Режим доступу: <https://bit.ly/35KbtuJ>.

48. *ЦДАВО України, ф. 1092, оп. 1, спр. 6, арк. 1.

49. *ЦДАВО України, ф. 1972, оп. 1, спр. 65, арк. 17–18.

50. *ЦДАВО України, ф. 1972, оп. 1, спр. 43, арк. 13.

СПОГАДИ ПРО О. О. САВОСТЬЯНОВА

Ви пізнаєте їх за плодами їхніми
Святе Письмо. Євангелія від Матея 7:15-21.

Пользуется [Савостьянов О. О.] прекрасной репутацией и всеобщим уважением. Живет в Гайсине и отлично знает Гайсинский у[езд], почему и был приглашен как иногородний член Учетного Комитета [на посаду члена обліково-позикового комітету Вінницького відділення Державного банку з сільськогосподарських кредитів].

*Петров, керуючий Вінницького
відділення державного банку. 1912 р.*

Матеріали ДАВіО, ф. Д-62, оп. 1, спр., арк. 20.

Летом 1927 года я работала в окрестностях г. Винницы. Темой моей работы было общее ознакомление с растительностью района и изучение растительности гранитов, выступающих по реке Ю. Бугу... Очень ценные указания и замечания я получила от А. А. Савостьянова...

Я не застала цветения весенней флоры грабового леса, Савостьянов же в своей работе «Ботанические экскурсии в окрестностях Винницы» указывает *Gagea lutea*, *Gagea pusilla*, *Gagea pratensis*, *Gagea minima*, *Gagea erubescens*, *Corydalis solida*, *Corydalis cava*. Как редкие для Винницы растения он приводит: *Isopyrum thalictroides* и *Hepatica triloba*...

А. А. Савостьянов сообщил мне, однако, что на старых хозяйственных картах начала XIX века в окрестностях Винницы

лес указан и на плато. Савостьянов считает, что позднее он был раскорчован под пахоты...

Вопрос о том, является ли чернозем здесь, в области более северной лесостепи, только типом вторичным, появившимся на месте дубрав, или часть этих лесов появилась очень давно и независимо от последних, – до сих пор остается не выясненным и требует специального изучения. Савостьянов, не решав этого вопроса, считает, что чистые дубравы в поясе черных лесов располагаются только в условиях большего нагревания и большей сухости на соответствующих элементах рельефа. В свою очередь, черные леса, по его указанию, заходя в степной район, располагаются там в условиях большего увлажнения и меньшего нагревания, как, например, на более крутых северных склонах балок и, особенно, на песчаных почвах с глинистой почвой.

Нельзя не указать местного исследователя Подолии, автора вышедшей в 1925 году работы «Дика рослинність Поділля» А. А. Савостьянова. Работа эта содержит много ценных наблюдений и дает довольно большой материал.

В 1933 р. Вышла другая работа Савостьянова «Ботаничні екскурсії в околицях Вінниці» в которых дан ряд очень интересных флористических указаний для лесов и болот окрестностей Винницы.

І. А. Борзова.

Уривок з праці «Растительность гранитных выходов окрестностей города Винницы» (1946).

Лекції з біології, які читав професор Савостьянов О. О., запам'яталися найбільше. З появою у 1936 р. Хрущова в Україні, коли закінчувався процес згортання українізації, в пресі українські школи відкрито називалися «націоналістичними

гніздами», «гнійниками», Олександр Олександрович єдиний в інституті, продовжував читати лекції українською мовою. Це викликало великі симпатії до нього, його мужності й сміливості. Понині пригадую завжди переповнені аудиторії. Йшли до нього без всякого примусу з боку деканату, слухали з великим захопленням.

Поза лекціями Савостьянов О. О., навпаки, був сухуватим, скупим на слова, але студенти, до яких доходила інформація про рішення закритих партійних зборів чи бюро щодо Савостьянова О. О., ставилися до нього з розумінням. Відповідно до студентів він теж ставився з повагою: вітаючись з студентами, він завжди призупинявся, робив легкий уклін, а коли вітався зі студентками – піднімав на голові свого капелюха. Отже, поводив він себе найвищою мірою інтелігентно.

***В. М. Нечипорук, професор, випускник
Вінницького медичного інституту 1941 р.***

*Уривки з книги А. Давидюка
«Лікарська гекатомба» (Вінниця, 2017).*

Д-р Куликов внімательно прислушивался к винничанам и присматривался к Севастьянову. Он думал: «Севастьянов – умница. Германцы ему известны еще с до-цезарских времен. Знает он и что значит Sturm und Drang nach Osten. Он – славянин. Он – передовой человек нашего времени и прекрасно разбирается в политике. У него богатый жизненный опыт. Он видывал людей! Он неоднократно бывал за границей. Он в совершенстве владеет французским языком и хорошо говорит по-немецки. Он умеет говорить с людьми всяких рангов и классов, умеет слушать собеседников и выслушивать посетителей. Он владеет методами и тактом, нужными для служения обществу.

Кого в Виннице можно сравнить с ним? Никого! Это не заурядная, а выдающаяся личность. Ее одним мазком, одним штрихом не изобразишь. Тут нужно наблюдение и изучение по формуле древних: «По делам их судите о них».

Первым делом, ставши «старостою міста», Севастьянов пресек разгул нахлынувшей в Винницу уголовщины... Умелыми распоряжениями и мероприятиями Севастьянов быстро искоренил их и навел в Виннице порядок. Обездоленные, пауперизированные и безработные винничане стали спать спокойно. Вскоре, когда вступали в строй предприятия, например, электростанция, трамвай, водопровод, спиртовой завод, макаронная фабрика и др., многие винничане получили и работу. В 1942 году, по словам инженера Морозова, заведовавшего в управе промышленности отделом, уже работало 61 предприятие. Часть винничан устроилась на работу в немецких учреждениях («Ост»), заведениях (военный госпиталь), магазинах (Бидерман и Вашкау). Наибольшая занятость была у медиков, наименьшая – у педагогов, агрономов, инженеров. Евреи все были безработными. Даже работавшие в течение многих лет в больницах, поликлинике, и аптеках в августе были уволены с работы...

Надо отметить, что Севастьянов не отказывал в помощи или содействии никому. Одним он помогал советом, другим – содействием, ходатайством, устройством на работу...

Севастьянов был доступен всем и каждому до париев-евреев включительно. Это не нравилось штадткомиссару Маргенфельду, однако Севастьянов придерживался своей тактики: пришел человек к нему на прием – он внимательно выслушивал его и поступал согласно здравому смыслу, невзирая на национальность. Винничане-евреи знали и ценили это. «Севастьянов – человек!», – говорил хорошо знавший его, известный в Виннице еврей М. А. Абрамович, неоднократно

бывавший на приеме у Севастьянова в период оккупации. Севастьянов умел выслушивать посетителей. Его терпение и выдержка были поразительны. В Виннице не было винничанина, который мог бы сказать, что он знает случай, когда Севастьянов вспылит бы или повысил голос. Его контакты с винничанами и оккупантами были поучительными даже для тех, кто сам давно в этом направлении старался много работать над собой. В разговоре с видными немцами – Бальдуром фон Ширахом (руководитель гитлерюгенда), Клемом, врачом ставки Гитлера, Маргенфельдом, Теккемом, Зеппом и мн. другими он держался с завидным достоинством, умением вести разговор на любую тему в самой изысканной форме и на двух западно-европейских языках. Можно смело утверждать, что среди тех немцев, с которыми Севастьянов вел разговор в присутствии д-ра Куликова, не было равного ему ни в культурном уровне, ни в утонченности контакта, ни в богатстве языкового материала, ни в изяществе речи, ни в манере управления собой, ни в подборе подходящей для случая интонации, игры лица, острого словца, подходящей цитаты из изречений великих людей. Особенно блистал он знаниями сентенций древнегреческих и римских философов, писателей и поэтов и сведениями из классической немецкой литературы XIX века. Ясно было видно, что Севастьянов бывал среди людей высокой культуры и сам достиг ее вершин, не исключая и присущего ей... тщеславия. Если в Винницу приезжал какой-нибудь высокопоставленный немец, интересовавшийся какой-либо областью жизни или деятельности винничан, то Севастьянов обязательно встречал, сопровождал его и давал объяснения. Если в Виннице открывалось какое-нибудь учреждение (медшкола, мединститут), предприятие (спиртзавод, макаронная фабрика), то Севастьянов открывал его лично, возглавлял торжественную часть. Когда в двенадесятый праздник богослужение совершал

епископ Винницкий и Житомирский, Севастьянов непременно присутствовал на этом богослужении, стоял на самом видном месте как гвардеец на параде и картинно крестился и кланялся в особо торжественных местах богослужения...

Много добра он сделал для военнопленных. Во-первых, он добился освобождения из Уманского лагеря красноармейцев-украинцев. Так спаслись от неминуемой голодной смерти тысячи украинцев и русских, заявивших себя украинцами. Немцы, видимо, полагали, что освобожденные, поправившиеся на домашних харчах, пойдут к ним на службу, да просчитались: большинство из них не пошло в услужение немцам, многие пошли в партизаны...

Оккупанты искоса поглядывали на усердие Севастьянова, проявляемое в заботах о военнопленных красноармейцах. Так как они знали и его отрицательное отношение к жестокостям в отношении евреев, то он становился для них *persona non grata*. 1 февраля 1942 года дело доходило уже до его отставки. Его приемником называли Бернарда. ... Но разве его можно было сравнивать с Севастьяновым?.. Больше того: 18 июня 1943 года оккупанты наградили Севастьянова «срібною відзнакою». Эта награда послужила темой для разных разговоров и толков.

Управлять Винницей Севастьянову было нелегко. Не будь здесь ставки, конечно, было бы значительно легче. Во-первых, город был бы менее перенаселен. Во-вторых, меньше было бы всяких ограничений и строгостей. В-третьих, меньше было бы гестаповцев, слежки, подозрений, арестов. Использовал ли Севастьянов свое служебное положение? Компрометирующих фактов или слухов не было. Жена его имела комиссионный магазин, и, говорили, хорошо зарабатывала. Сам он в коммерции был младенцем. Сферой его деятельности были политика, общественная деятельность, научная работа. К ним у него был вкус. В них он преуспевал. Умел ли он управлять людьми? В

этих областях деятельности, можно смело утверждать, в Виннице не было ему равных ни среди винничан, ни среди оккупантов – его повелителей. И правы были те, кто назначал его на должность председателя городского самоуправления г. Винницы. У него было все, что требовалось – отменное прошлое, культура европейская, профессорское звание, известность, умение владеть собой в самых сложных ситуациях, управлять другими, тонкое притворство. Ему не надо было больших усилий, чтобы по выражению глаз, улыбке, интонации, словам и фразам понять собеседника и теми же средствами передать ему свое мнение, желание. Его беда заключалась в том, что его многие не понимали и плохо помогали...

В ночь с 27 на 28 декабря 1943 года бывший «голова міста», «староста міста», «голова Тимчасового управління м. Вінниця», пан Севастьянов, покинув «печене й варене» та й зник в невідомому напрямку; подейкували – в Париж.

В. Я. Куліков, лікар-отоларинголог вищої категорії.

Уривки з книги В. Я. Кулікова «Оккупація Винниці. Свідчення очевидця» (Київ, 2012).

Канешно, я був на окупованій. Працював вот в дещком доме «Кіндергайме»... І вдалось спасти і багато дітей: єврейських, руських. Одним [словом] всяких. Я отлучив за ето званіє «Праведника України». Вот я отлучаю і льготи і всьо такое прочее... А скільки дітей було? Було 60 дітей, приблизно. Бо текучість була. Текучість. Було 60 і 100 було, але то уходят... Це Савостьянов зделав етот детдом. І удалось. И-и-и, тут отлучилось так, шо як евакуювались то маса дітей отлучала по дорозі під вогонь. І немци, и-и-и, значіть, отлучили вопрос:

«Убрать етіх дітей. Шо ето за діті?». То Савостянов зробив детдом.

– А він мером був?

– Дай Боже таких мерів! Можете бить спокійни. Благороднейший человек бил. Вот. І він зробив цей детдом, і взяв його на, и-и-и ... на утримання, на баланс. І цей детдом був зданий, коли прийшла радянська влада, здало в облоно, здали.

М. З. Жук, колишній викладач Вінницького державного педагогічного інституту імені Михайла Коцюбинського.

Уривки з праці В. А. Косаківського «З історії освіти на Поділлі першої половини ХХ ст. (за спогадами Жука М. З. (1908–2015))».

Большой кабинет бургомистра г. Винницы проф. А. А. С. Почтенного вида, с седой бородой, в очках, профессор внимательно смотрит на беседующих с ним. Ни один проситель, ни один посетитель не уходит без доброго напутствия и дельного совета в сложной обстановке немецкой оккупации и военных событий. Спокойный, уравновешенный голос, выдержанные манеры и полная корректность со всеми людьми разных социальных рангов, служебных положений и состояний дают возможность быть спокойным каждому из них после беседы с человеком, нравственный авторитет которого среди потрясенного военными событиями населения абсолютно непоколебим. Завоевать такой авторитет может только тот, у кого честь и совесть вне всяких влияний, вне всяких событий. В таких людях виден человек долга перед своим населением, в чем жители города убедились вскоре после немецкой оккупации.

В 1941 году, после захвата немцами города, профессору С. как главе городского управления было предложено составить список заложников. После его отказа выполнить этот приказ ему пригрозили суровым наказанием в гестапо; тогда в ответ он предложил себя одного в заложники, от чего немцы «любезно» отказались. В городском управлении, с возмущением передав этот категорический приказ, он предложил составить добровольный список из членов городского управления и опять вновь поставил на первое место свое имя. Немецкое командование, убедившись в непреклонности профессора С., отказалось принять этот список. И с этого времени больше не предъявляло таких требований городскому управлению. О поступке своего главы вскоре узнало все население города и округа.

С ним два собеседника, третьим оказался я, вошедши по служебному делу в тот момент, когда услышал твердое заявление профессора С.: «Да, пора оформить требование населения о раскрытии этого вопиющего преступления НКВД. Мы должны теперь же, не дожидаясь немецкого разрешения, приступить к раскрытию могил». Собеседники (секретарь Ш. и зав. городским здравоохранением проф. Г.), молча наклоняя головы в знак согласия, подтверждают назревшую необходимость такого действия.

«Поэтому, если вы согласны, надо назначить в первую очередь медицинскую экспертизу по установлению факта убийства этих людей НКВД. Кого просить войти в эту нашу, городского управления, экспертную комиссию?» После некоторого молчания профессор С. указывает на необходимость ввести судебного медика от областного врачебного управления, а затем просить участия в этой комиссии специалистов-профессоров, после чего добавляет: «Она должна быть,

безусловно, авторитетной не только в наших глазах, но и в глазах всего населения и округа».

Обсуждение кандидатур заняло короткое время, т. к. названные фамилии профессоров местного медицинского института отпали сами собой из-за нежелания их участвовать в этой работе перед ожидавшимся возвращением советской власти и НКВД. И когда профессор С. после этого задал тяжелый для него, недоуменный вопрос: «Тогда кого же?» — я выступил, перед этим не принимая участия в разговоре, с предложением своих добровольных услуг городскому управлению в ответственной работе по раскрытию этого преступления НКВД...

Раскопки производились в присутствии представителей городского управления, особенно часто в присутствии профессора А. А. С., местных и городских жителей и многих приезжавших лиц из других отдаленных мест.

*І. М. Малінін, патологоанатом, проректор,
професор Вінницького медичного інституту (1943),
учасник розкопок захоронень репресованих
в СРСР наприкінці 30-х рр. 20 ст. у Вінниці.*

*Уривки з праці М. Ю. Сорокіної «Меж двух диктатур:
советские ученые на оккупированных территориях
СССР в годы Второй мировой войны...»*

ЗМІСТ

Від укладачів.....	3
Кокус В. В. Перший завідувач кафедри біології Вінницького медичного інституту О. О. Савостьянов.....	6
Основні дати життя і діяльності Савостьянова Олександра Олександровича.....	18
Наукові праці О. О. Савостьянова	20
Опубліковані праці.....	20
Неопубліковані праці.....	28
Рослини знайдені й описані О. О. Савостьяновим.....	30
Життєпис та діяльність О. О. Савостьянова в літературі...	32
Архівні документи про О. О. Савостьянова	58
Спогади про О. О. Савостьянова.....	64

ДЛЯ НОТАТОК

